

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**R.P. Valerii Reginaldi Bvrgvndi Seqvani E Societ: Iesv,
Praxis Fori Poenitentialis**

Ad Directionem Confessarii, In Vsv Sacri sui muneris ...

Regnault, Valère

Mogvntiæ, 1617

Libri XI.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-78322](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-78322)

LIBER PRIMVS, ET OPERIS TOTIVS VNDECIMVS.

DE HIS QUAE AD IUDICANDVM DE
peccatis consideranda sunt ex parte effi-
cientis ipsorum.

PROOEMIUM.

PECCATI causa efficiens immediata ex D. Thoma 1. 2. q. 75. art. 1. est voluntas in actum suum exiens sine directione rationis & legis aeternae. Nam cum peccatum sit liber actus hominis, necesse est ut proficiatur à voluntate, per quam homo ipse est suorum actuum dominus, liberam habens potestatem eos exercendi, vel non exercendi: hoc vel illo modo exercendi: ut ieiunandi vel non ieiunandi: & ieiunandi sumendo in cibum & potum panem tantummodo & aquam: vel seruando communem ceterorum ieiunantium consuetudinem. Quod dominium (fide credendum ex Conc. Trid. sess. 6. can. 4. 5. & 6.) hereticus negat homini, aduersatur enim apertis sacrae Scripturae verbis Gen. 4. Sub te erit appetitus eius, & tu dominaberis illius: & Ecclesiast. 35. Deus ab initio constituit hominem & reliquit illum in manu consilij sui: & cap. 31. Qui potuit transgredi, & non est transgressus, facere mala: & non fecit. Tum etiam communi omnium notationi, nam omnes hoc vno separant hominem ratione videntem, à pueris, amentibus, & bestiis, quod ille presente cibo possit, etiam famelicus, cohibere se ab esu: pueri vero amentes, & bestia non possint, nisi violentià ipsi illatà, unde sit ut serui potius, quam Domini suarum actionum censeantur.

Ad hoc quia voluntas in suis actionibus sequitur iudicium intellectus: sicut appetitus sentiens, iudicium sensus: suo quoque modo intellectus causa est efficiens peccati: ex eoq; munere dirigendi voluntatem, dicitur practicus: voluntas vero dicitur deliberata vel indeliberata pro dignitate eiusmodi iudicij. ipsum enim duplex est: vnum perfectum, quo intellectus antegressa deliberatione, de qua paulo post, iudicat aliquid esse agendi aut non esse agendum: alterum imperfectum quo sine deliberatione, & ex sola nuda apprehensione rei conuenientis vel non conuenientis, idem iudicat. Atq; voluntas quatenus in functione sui muneris sequitur prius iudicium, dicitur deliberata: & actus ipsius deliberatus: quatenus vero sequitur posterius iudicium, dicitur indeliberata: & actus ipsius, indeliberatus: per quos ipsa more ceterarum facultatum determinata à natura in id quod obicitur sibi, fertur necessario impetu: cum per actum deliberatum tanquam libera suiq; iuris, ad vnum ex pluribus propositis determinet se per seipsam.

Ceterum ex cap. Sed pensandum est distinct. 6. in perpetracione peccati cernitur progressus quem sanctus Iacobus in sua Canonica cap. 1. vers. 14. 15. & 16. attigit. Primo quidem loco, est suggestio, id est, representatio alicuius rei afferentis sensualem delectationem, aut dolorem, quae ut plurimum prouenit à Diabolo, circumueniente quarendo quem deuoret. 1. Pet. 5. Unde ille dicitur nos tentare, id est, suggerere nobis ea quibus sensualitas sic afficitur, ut intellectum & voluntatem inclinet ad ea persequenda, vel fugienda, contra legis aeternae praescriptum. Prouenit etiam plerumq; à mundo, id est, a prauis hominibus, qui sunt ceteris exemplo mala vita. Secundo loco vero, est oblectatio aut molestia, quam sensualitas expe-

ritur in eo quod suggeritur. Ad demum tertio loco est, voluntatis cum sensualitate consensus. Nam quando homo animaduersa culpa, ad quam sensualitatis affectus ducit, non terretur maiestate Dei, quae inde offendenda est: sed victus blanditijs carnis & amoris sui, eoque effertur, ut per summam superbiam neglecto Domini mandato, carnali affectui voluntate consentiat: perpetratur peccatum quod dicitur cogitationis: cui superadditur peccatum oris & operis, cum homo ipse sine ullo sensu reatus, cui coram Deo obnoxius est, culpam intus latentem alijs hominibus aperit exterius, vel etiam in opus redigit. In quo progressu ex eodem cap. Sed pensandum est: nobiscum agitur sicut actum est cum primo parente in perpetracione primi peccati. Serpens enim suggestit Euae, quam iucundus esset ille fructus de quo ne comederent, prohibuerat Deus: ex qua suggestione delectata est Eua, aspectu & gustu eiusdem fructus: quae demum traxit Adamum in consensum comedendi: sicque perpetratum est primum peccatum. Quae cum ita sint, quodam modo etiam Diabolus, prauis homines, & sensualitas poni debent in numero causarum efficientium peccati.

Vt autem ad rem accedamus: ad iudicandum de peccatis ex ipsorum efficiente, quadam nobis consideranda sunt ex parte intellectus deliberantis: quadam ex parte voluntatis deliberatae, & quadam ex parte sensualitatis allicientis voluntatem ad peccatum. Ex parte vero Demonis aut hominis deprauati, nihil speciale occurrit considerandum quod ad nostrum institutum faciat. Occurrunt vero multis qui agunt de ratione fugiendi peccata: nempe Concionatoribus ac Scripturibus librorum piorum. Contenti erimus dictis in libro secundo & in capitulo quinto libri quarti: cum maxime tantae hodie sapperat copia librorum, quibus abundantissime instrumur ad cauendas talium hostium insidias propulsandosq; impetius.

CAPVT I.

De deliberatione ad iudicandum de peccatis consideranda ex parte intellectus.

SVMMARIVM.

- 1 Duo qua deliberatio importat.
- 2 Quatuor gradus deliberationis.
- 3 Ilorum differentia.
- 4 Iudicium intellectus, quod deliberatio importat, vniuersale esse potest aut particulare: per hocque regitur voluntas in agendo: quod triplex esse potest.
- 5 Singulare iudicium practicum potest sub vniuersali vero falsum esse, & quomodo.
- 6 Regula de peccatis iudicandi ex deliberatione.
- 7 Duae exceptiones quas eadem patitur.
- 8 Quae non sunt in se deliberata: possunt esse in sua causa, & rationem peccati sortiri.
- 9 De cuius peccati grauitate, quomodo iudicari debeat.

DVo ex parte intellectus deliberantis, sunt consideranda ad iudicandum de peccatis; deliberatio & ignorantia.

De deliberatione autem notandum est ex Caiet. 2. 2. quae. 88. artic. primo, eam importare duo. Vnum est, per intellectum practicum facta collatio inter multa, scilicet inter affirmationem & negationem: ut inter facere & non facere: alterum est determinatio ad vnum; quae duplex est: vna intellectus practici in dictae collationis conclusione, iudicantis profequendum aut fugiendum esse illud de quo deliberatur: altera voluntatis acceptantis, id quod iudicio intellectus practici fuerit determinatum. Quam determinationem, perinde ac praecedentem, pertinere ad deliberationem: Caiet. ex eo confirmat, quod quantumcunque aliquis iudicat sibi hoc magis quam aliud expedire, non adhuc tamen dicitur deliberasse donec voluntatem suam determinauerit ad illud quod iudicatum fuit: seu, quod idem est, in idipsum consentit.

Quatuor verò sunt deliberationis gradus, ut idem author ibidem attingit. Primus est, deliberationis factæ cum manifesta & perceptibili collatione: qua scilicet rationibus hinc inde allatis (quas suppeditant circumstantiæ rerum quæ inter se conferuntur, argumentantes concludimus hoc potius, quam illud esse faciendum: ut potius ingrediendum esse religionem, quam ducendam uxorem.

Secundus gradus est deliberationis factæ cum collatione pene imperceptibili: qualis est cum alicui, ex improviso occurrit hostis, cuius aspectu vehementer irâ commotus, repente in eum irruit & occidit, Censetur enim id egisse ex deliberatione, qua inter se contulerit occidere, tanquam bonū velle, aut iucundum, quod suggererat perturbatio: & nō occidere, tanquam bonum honestum quod suggererat conscientia, dicens illicitum esse occidere proximum: illudque voluit quod erat suæ perturbatiōi magis consonum. Idem iudicium est (quemadmodum attingit Azor in 1. parte Moral. Institut. lib. 1. cap. 28. quæst. 5.) cum alias intellectus plura bona siue eiusdem generis; ut duo iucunda; aut duo honesta: siue diuersi, ut vnum iucundum & alterum honestum, voluntati proponit, ad hoc sufficienter, ut ipsa vnum liberè velle, amareque possit, & alterum non velle ac repudiare.

Tertius gradus est deliberationis, ex qua is censetur agere, qui postquam initio operis deliberavit, progreditur in eodem opere, actu deliberandi intermissio: exempli gratia qui scribit non deliberat toto scriptiōis tempore: sed tantum initio illius, & tamē tota ipsa scriptio dicitur actio deliberata.

Quartus gradus, est deliberationis, ex qua is censetur agere, qui cognoscens se ex habitu seu consuetudine, vel ex aliquo prauo affectu, solere oblata certa aliqua occasione probabili in aliquod peccati genus: negligit talem habitum extirpare vel affectum prauum curare. Talis enim si oblata occasione in eiusmodi peccatum ruat, nulla etiam facta plurius inter se collatione censetur deliberatè peccare. Quod idem iudicandum est de eo, qui cum tenetur, & potest deliberare, negligit deliberationem: ut accidit ei qui laborat ignorantia vincibili, de qua in sequenti capite.

Atque in horum quatuor graduum duobus primis, deliberatio est actualis, & in duobus aliis tantummodo virtualis: siquidem in tertio, deliberatio est tantum virtute actus deliberandi, qui vsurpatus fuit initio operationis: & in quarto, tantum virtute interpretatiua actus deliberandi, in eo qui negligit prauum habitum, aut prauum affectum corrigere: talis enim omittendo deliberationem adhibere, quam tenetur & potest, censetur deliberationi contrariæ adherere.

Iudicium vero intellectus practici, quod ex ipso Caiet. deliberatio importat, potest esse vel vniuersale, ut illud quo absolute iudicatur non esse committendum furtum: vel singulare, ut illud quo iudicatur hoc furtum: v.g. talis rei Deo dicatæ, non esse committendum: istudque est quo voluntas ad agendum applicatur: quandoquidem actus non exercetur in vniuerso genere, sed in singulari. Et potest perfici tribus modis. Primò, iudicando simpliciter non esse committendū hic & nunc: postremò, iudicando peius esse ipsum committere, quam aliquid aliud.

Porro quamuis iudicium singulare contineatur sub vniuersali, tanquam inferius sub suo superiori, ideoque videatur illi per omnia debere in veritate & falsitate consentire; fieri tamen potest, etiam in eodē homine, ut generali iudicio existente vero particulari sub eo contentum, sit falsum & erroneum; siue ex ignorantia alicuius circumstantiæ, quæ necessariò cognoscenda erat ad rectè de re proposita iudicandum in singulari (sicut accidit in iudicio erroneo Iacob cognoscentis Liam pro Rachele, Gen. 29.) siue ex insufficienti consideratione omnium circumstantiarum rei de qua agitur: ut solet in iudicio erroneo eorum, quibus infirmitas carnis, seu nimia perturbatio non permittit circumstantias rei propositæ, sufficienter considerare, sed facit præcipitare iudicium: siue deniq; ex ipsius rei propositæ comparatione cum aliis, quibus melior aut certè minus mala esse perperam iudicatur: ut accidit in iudicio erroneo peccantium ex malitia, qui nullum habentes ignorantia vel passionis impedimentum considerandi circumstantias rei de qua agitur, eas expendere nolunt suis affectibus indulgendo.

Regula generalis iudicandi de peccatis ex deliberatione.

Expositis ad hunc modum ijs, quæ ad deliberationem pertinent, vna regula generalis statui potest iudicandi ex illa de peccatis, quæ est.

Ad rationem peccati, deliberationem iudiciumve intellectus deliberatum ita requiri, ut vbi non adfuerit, nec peccatum adfuisse iudicari debeat. Hæc confirmatur primò, per cap. Sed pensandum est, dist. 6. vbi dicitur consentiendo ex deliberatione, peccatum perfici. Deinde ratione, quia actus voluntatis liber, quale est peccatum, requirit ipsum deliberatum intellectus iudicium. Ideo enim ex communi sententia (quod etiam habetur ex Clement. Si furiosus De homicidio) facta non modo puerorum ante vsum rationis, & amentium, ac furoforum, sed etiam ebriorum & dormientium, excusantur à peccato tanquam perpetrata sine vilo deliberato iudicio.

Excipe verò primò, nisi forè quis ebrietate aut somno vteretur tanquam instrumento perpetrandi criminis præcogitati: prout vniuenit ei (quod exemplum ex D. Thom. & Caiet. habet Nauar. in Enchir. p. 16. nu. 8.) qui dormiturus, se de dità operâ certà ratione disponit, ut in somno polluat; aut vino obruit ut in ebrietate aliquem occidat. Nam talis non excusaretur à peccato, quasi egerit ex indeliberatione, quia tunc interuenit deliberatio tertij gradus, quæ facta est in peccati inchoatione ante somnū. Ea enim manet virtute, quo tempore in somno vel in ebrietate facinus perpetratur. De qua re præclare differt Caiet. 2. 2. quæst. 174. art. 3. Excipe secundo, nisi quis sciens se consueuisse in somno vel ebrietate facinus aliquod perpetrare; ut arma corripere ac percutere; non adhibeat diligentiam quam debet in præcauendo: ut in remouendo à se arma; ne dum somno vel ebrietate corripitur noceat alicui. Nam nec talis si dormiens vel ebrius aliquem occideret, excusaretur à peccato per defectum deliberationis: quia illa quæ est quarti gradus interuenit, ut manifestum est.

Quas duas exceptiones Covar. tractans ad Clement. Si furiosus, initio 3. partis num. 6. & 7. addit ex Diuo Thoma, & nonnullis aliis: facta dormientis, quæ tanquam indeliberata non habent ex se rationem peccati, illam habere posse ex sua causa in qua sunt deliberata: v.g. pollutionem contingenter in somno ob ingluuiē, aut turpes cogitationes diurnas, peccatum esse: quia etiam si non sit actus directè in seque deliberatus; est tamen deliberatus indirectè, seu in alio, ex quo tanquam ex causa sequitur ordinariè: adeo ut acceptando illud, pariter ipsum acceptari censetur: eo scilicet modo quo is, qui feruente sole vult in campo ambulare, censetur quoque velle æstare. Quod quidem sufficere ad peccatum, Caiet. loco cit. ex eo confirmat: quod euerteretur alioqui doctrina quæ de voluntario indirecto communiter traditur: ipsum nimirum esse liberum, ac laude vel vituperio, præmio vel supplicio dignum. Nec tunc erit locus excusationi per ignorantiam inuincibilem: quia cognitio causæ, ordinariè connectæ cum suo effectu, huius præuidendi mortuum occasionemque sufficientem præbet: quod non vsuuenit; locusque est prædictæ excusationi, quando ex causa effectus sequitur tantum ex ordinariè.

Aduerte autem obiter, factum in ebrietate aut alias extra vsum rationis, ita esse peccatum, ut non excedat malitiam causæ in qua sola fuit liberè volitum: ideoque si ebrietas ex qua homicidium sequitur, fuerit solummodo peccatum veniale: erit & ipsum homicidium; non autem mortale, sicut esset in se, nec solummodo in sua causa, volitum. Ad quod facit illud D. Augustini de Loth, relatum 15. quæst. 1. cap. Inebriauerunt. Culpandus est quidem non tamen quantum ille incestus, sed quantum illa ebrietas meretur: hincque D. Thom. 1. 2. quæst. 76. art. 4. ad 2. ait homicidium commissum à sobrio esse grauius peccatum quam commissum ab ebrio, & scilicet ebrietatem; quod ita explicatur. Homicidium ex se, & ut à sobrio committitur, habeat ex hypothesi, malitiam octo graduum, & ebrietas malitiam duorum, quia homicidium quod per hanc committitur quodque tantummodo in ea est volitum, eoque sequenter habet tantummodo malitiam duorum graduum: duplo certè plus malitiæ inest in homicidio, quod à sobrio committitur: quam in ebrietate simul & homicidio per eam commissio.

CAPVT II.

De ignorantia ad iudicandum de peccatis consideranda
ex parte intellectus.

S V M M A R I V M.

- 10 De qua ignorantia agatur hoc loco.
 11 Eiusmodi ignorantia, quaedam est iuris, & quaedam facti.
 12 Haecque rursus vel est facti in se, vel facti in sua circumstantia.
 13 Distinctio ignorantiae in antecedentem, comitantem & consequentem, quidque sit vnaqueque earum.
 14 Duo modi quibus continetur ignorantia consequens: & quae eiusmodi dicitur affectata, quae prava electionis, & quae supina & crassa.
 15 Quae ignorantia sit peccatum: & quae scire teneamur.
 16 Ignorantia quae est peccatum includit incuriam voluntatis.
 17 Quae ignorantia sit causa peccati.
 18 Ignorantia augens vel minuens peccatum.
 19 Ignorantia excusans a peccato.
 20 Ignorantia relinquens peccatum in sua natura.

Haec consideratio, si quae alia, magnum adlumentum affert ad iudicandum de peccatis: & quamuis amplissima sit (vt videre est apud Cordub. qui totum 2. lib. sui quaestionarij 30. quaestionibus distinctum in ea insumit) nobis tamen sufficere perstrinxisse, quae ad praxim attinent proximè.

10. Notandum est igitur primò, ad morale institutum spectare tantum ignorantiam eorum, quae scire tenemur; neque referre an talis sit pura, an verò mixta, cum errore; vt cum quis non modo nescit id quod res est, sed etiam de ea aliter quam est, iudicat: siue cum habituali cognitione (vt cum quis non aduertit animum ad id quod iam didicit) ita vt ignorantiae nomine hic complectamur, tam nescientiam: seu purae negationis, vt vocant, ignorantiam; quam deceptionem: seu, vt vulgo nominant, pravae dispositionis ignorantiam, ac etiam inaduertentiam, & obliuionem.

11. Notandum secundò, id quod scire tenemur vniuersaliter spectatum, significari nomine iuris: ac quaedam comprehendere quae scire tenemur, tantum vt sciamus, nempe articulos fidei: & quaedam vt agamus, nempe legum nos obligantium praescripta, quae proprie dicuntur iura. Spectatum verò singulariter, significari nomine facti. Sicque ignorantia spectans ad hoc institutum, diuiditur adaequatè in ignorantiam iuris, quae ignoratur illud quod lex vniuersè praescribit: & in ignorantiam facti, quae licet quis intelligat illud quod lex vniuersè praescribit, de aliquo tamen singulari ignorat, an praescribatur sub illo vniuersali contentum.

12. Id quod potest dupliciter accidere: vno modo ignorantio-
 ne facti in se, vt cum quis nouit homicidium esse prohibitum lege diuina, & ignorat homicidium esse quod perpetrat, dum existimans se iaculati in feram, iaculatur in hominem. Altero modo ignorantio circumstantiae facti, quae ignorat ad eum niter ignoratur ipsum factum esse prohibitum. Cuiusmodi fuit ignorantio patriarchae Iacob, cum ei pro Rachele supposita est Lia. Sciebat enim accedere ad non suam, seu fornicari, prohibitum esse lege Dei: sed ignorabat esse non suam, ad quam accedebat: quod est ignorasse circumstantiam personae in suo facto: ex qua ignorantio conuequebatur vt ignoraret id ipsum factum esse de genere fornicationum, lege Dei prohibitum. Idem iudicium est de aliis circumstantiis: ita vt possit tot rationibus contingere facti ignorantia, quot esse possunt variae circumstantiae facti quarum ignorantio, ipsum prohibitum esse ignoratur; prout Alphonsus à Castro bene annotat in lib. 2. de lege poenali cap. 14. vers. ignorantia solum facti.

13. Notandum tertio, ex D. Thoma 1. 2. quaest. 6. art. 8. ignorantiam in ordine ad actum morale seu liberum, tripliciter se habere posse: vno modo antecedenter, altero comitantem, & 3. consequenter: indeque illam distinguunt in antecedentem, comitantem, & consequentem.

Antecedens autem ignorantia dicitur quae tollit cognitionem, quae posita actus peccati nullo modo perficeretur (vnde censetur causa eiusdem) saltem consentiente voluntate: qualis ignorantia est in eo qui dispendit catapultam in hominem quem putat esse faram: non dispenditur, si hominem esse cognosceret. Haecque dicitur tam in vincibilis, cum talis est, quae quis vincere non potuit adhibita diligentia quam tenebatur

ad sciendum adhibere: tum vincibilis, cum contra talis est, quam quis vincere potuit adhibita diligentia praedicta. Comitans verò dicitur quae tollit cognitionem; quae posita actus nihilominus fieret: & ideo nec antecedere tanquam causa, nec sequi tanquam effectus, sed comitari censetur: talis est cum quis ignorat esse suum hostem in quem dispendit catapultam, dispenditur nihilominus si hostem esse sciret. Consequens demum dicitur illa quae voluntatis actum sequitur tanquam effectus suam causam.

Quod duobus modis fieri D. Tho. loco citat. docet: vno, quia voluntas illam directè vult: (vnde ignorantia affectata dicitur) siue ad malum vitandum; vt contingit in eo, qui putat cognitionem oppositam sibi fortè noxiam: velut in D. Paulo, qui ex cap. 1. prioris ad Timoth. nolebat audire Euangelium Christi, sed persequebatur illius praedicationem, eo quod putaret dicendo, se cum offensione Dei abducendam à paternis traditionibus, quatum aemulator abundantius exiit ex cap. 1. epistolae ad Galatas. siue ad malum faciendum, id est, ad peccandum liberius, praetendendamque peccato excusationem: vt illi de quibus Iob 21. dicitur Deo recede à nobis, & scientiam vitium tuorum nolumus] & Psal. 35. Noluit intelligere vt bene ageret] & Esai. 30. Qui dicunt aspicientibus nolite respicere nobis quae recta sunt loquimini nobis placencia] Altero modo quando voluntas ignorantiam ipsam vult in directè: vt censetur velle, quando eam non vitat dum potest & debet. Sique in facto contingat, vt cum aliquis ex passione, vel habitu, vel alia de causa qua inclinatur ad agendum, non considerat id quod potest & debet considerare, diciturque ignorantia pravae electionis, & virtualiter volita: nempe volendo passionem vel aliam causam ex qua sequatur. Sin autem contingat in iure, & cum quis non quidem ex auersione quam habeat à cognitione, sed ex negligentia non discit, quod potest & tenetur discere, appellatur ignorantia supina, & crassa, & volita interpretatiue.

Generalis propositio seu regula iudicandi de peccatis ex ignorantia.

His ita positis, quomodo ex ignorantia iudicium de peccatis possit fieri, declaratur hac regula, seu generalis propositione morali. Ignorantia est quoadque peccatum, quandoque peccati causa, quandoque auget peccatum, quandoque minuit illud, quandoque excusat à peccato in toto, quandoque solum in parte, quandoque demum illud relinquit in sua malicia.

De ignorantia vt est peccatum vel causa peccati.

14. **P**rima pars, quandoque scilicet ignorantiam esse peccatum, patet: quia ignorantia consequens ex D. Thoma 1. 2. quaest. 76. art. 2. peccatum est quatenus provenit à prava hominis voluntate, quae non vult adhibere diligentiam ad sciendum ius illud quod scire obligatur, vel ad considerandum factum suum, quod eidem iuri conformare tenetur: De quo peccato in prioris ad corinth. cap. 14. dicitur Si quis ignorat ignorabitur] & Psal. 24. Ignorantias meas ne memineris. De eo verò iudicandi ex praepo sciendi aliquid, ratio eadem est quae iudicandi de ceteris peccatis ex praepo quorum transgressione committuntur.

Aduerte autem quemque fidelium obligari scire, tum id quod explicitè credere tenetur, iuxta illud à Domino dictum Marci vltimo, Qui non crediderit condemnabitur: vt 12. articulos symboli Apostolici: de quibus rudes instituendi familiarè modum tradidimus in praeced. lib. 2. cap. 13. Tum etiam id quod seruare tenetur iuxta illud Matth. 19. Si vis ad vitam ingredi serua mandata: in enim potest seruare ea quae ignorauerit. Tenetur verò seruare primò praepa decalogi, & cetera iuris naturae, quae ad illa reducuntur, prout in seq. lib. 13. suo loco exponitur. Deinde praepa de Sacramentorum susceptione, quae sunt iuris positivi diuini. Praeterea ex iure humano positio, illa quae specialiter dicuntur praepa Ecclesiae, nempe de non faciundo opere seruili, & de audienda Missa in die festo: de ieiunando, vel abstinendo à cibis vetitis certo tempore: de confitendo semel in anno, & sacrosancta Eucharistia quotannis recipienda circa diem Paschae. Denique ea quae ad proprium cuiusque statum pertinent: vt quae ad statum & officium Episcopi, si Episcopus sit: & quae ad officium statumque

Iudicis, si fit Index: & ita de reliquis: de quibus Instituit, De lege Aquinas. Præterea, dicitur impetiam in re ad propriū officium pertinente, non excusare. & ff. De rebus cred. lege Quod te mihi: Paria esse scire & debere scire.

16. Cæterum ignorantia quæ est peccatum, vt D. Bonauen. in 2. sentent. admonet, *distinct. 22. art. 2. quest. 2. ad 4. traduntq; aij de quibus Aror post citandus*. non tantum dicit scientiæ priuationem: sed etiam voluntatis incuriam, negligentiamve acquirendi scientiam necessariam: quia solus ille peccat ignorando, qui obligatur scire quod ignorat, & negligit scire data commoditate. Atque inde fit, quod notat Alphonsus à Castro lib. 2. De lege penali cap. 14. *versu ignorantia solum facti*, vt malitia ignorantia mensuretur per magnitudinem aut paruitatem negligentia, & obligationis ad scientiam acquirendam: Sic enim, inquit ille, ignorantia censetur peccatū mortale, cū obligatio ad sciendum fuerit sub pena peccati mortalis: sicut est obligatio ad sciendum articulos fidei & præcepta decalogi: tantoque magis vel minus quis à tali peccato excusatur, quāto maiorem vel minorem adhibuit diligentiam ad sciendum quod scire renebatur: sique nullam adhibuit, nulla quoque habet sui peccati excusationem: & iuxta Apost. in priori ad Corinth. 14. Ignorans ignorabitur.]

17. Secunda propositio pars, quod scilicet ignorantia quandoque sit causa peccati, patet etiam: quia ipsa iam dicta ignorantia consequens, dum in ordine ad alium actum voluntatis accipitur rationem ignorantia antecedentis; tollendo nimirū cognitionem, quæ si adesset, peccatum nō perpetraretur, est illius causa: sicut & absentia nauis tollendo eius præsentiam per quam naufragiū impediretur, causa est eiusdem. S. c. Titulus, si ex voluntatis incuria ignorans si simplicem fornicationem esse peccatum fornicatur: id nimirū facturus si peccatum esse sciret, dicitur peccare ex ignorantia: significando peccatū fornicationis ex ea procedere tāquam ex causa. Quod si præsentem cognitionem, peccatum nihilominus perpetraretur, quia ignorantia tantum esset comitans, ea non censetur esse causa peccati: sicut nec absentia nauis censetur causa naufragiij, si hoc per præsentiam ipsius non esset impediendum. Vnde qui sic peccat ignorans, vt quantumuis illud quod agit sciret peccatum esse, ageret nihilominus, non dicitur ex ignorantia, sed ignoranter, seu cum ignorantia peccare: nimirum vt significetur, ignorantiam fuisse quidem peccati comitem, non tamen causam.

De ignorantia vt auget vel minuit peccatum aut ab eo excusat.

18. Tertia pars propositio, nempe ignorantiam quandoque augere, quandoque verò minuire peccatum, confirmatur: quoniam etiam ignorantia consequens, peccatum auget quatenus ad malum faciendum voluntas illam vult in se directè: quæ minuit verò, quatenus illam vult in sua tantum causa & indirectè aut certè (quod potius videretur dicendum) maiorem vel minorem peccati malitia nō indicat: quippe quæ directè volita tanquam nata ex valde intenso (& ideo aperiendo in confessione, ad plene patefaciendum animæ statum) voluntatis affectu perpetrando peccati, ostendit peccatum ex ea procedens perpetrari cum maiore voluntatis malitia, quam si procederet ex ignorantia indirectè volita: quæ dum impedit ne factū ex ipsa procedens sit hic & nunc directè volitum, ostendit ipsum exerceri cum minore voluntatis malitia, quam si procederet ex ignorantia indirectè volita: adeoque peccatum esse minus.

Dixi, ad malum faciendum, quia secus res habet, cum voluntas directè vult ignorantiam ad bonum faciendum, vt patet ex cap. 1. prioris ad Corinth. cum dixit Apost. Misericordiam contulisti sibi, quia ignoras feci in incredulitate. Quibus verbis indicat suam ignorantiam, quæ procedebat ex nimio affectu beneficiendi (qui erat obseruanda legis veteris) effecisse peccatum suum leuius & magis dignum venia.

19. Quarta pars propositio, ignorantiam videlicet quandoque excusare à peccato in toto, quandoque, in parte tantum, confirmatur: quia ignorantia antecedens cum est pura, hoc est, cum nullā induit rationem ignorantia consequentis (vt pote neque directè neque indirectè volita) est ea quæ inuincibilis dicta, excusat à peccato, id est, in facto quod ab ea procedit: impedit peccati rationem, ex cap. 2. de constitut. & ex cap. Apostolica De

Clerico excommunicato ministrante. Et ratio est, quia factum ex ignorantia, cum sit in se incognitum, non potest esse in se velle, iuxta commune axioma, Nihil velle nisi cognitū. Quare in sua tantum causa, nempe in ignorantia, sicut non est magis voluntarium, quam ipsa ignorantia, ita nec est magis peccatum (siquidem de ratione peccati est libera voluntate procedere) sique ea nullo modo sit peccatum, neque etiam erit quod ex eadem factum fuerit. Iam cum rationem peccati ignorantia habeat ex defectu diligentia, quæ adhiberi debuit ad ipsam vincendam, necessariumque cognitionem parandam; sicut ipsa est peccatum maius vel minus, pro maiore vel minore defectu talis diligentia, in nullum est peccatum, cum nullus eiusmodi defectus fuerit, hoc est, cum adhibita fuerit omnis diligentia, quæ adhiberi potuit & debuit ad parandam cognitionem, vindicamque ipsam ignorantiam (sicut oportet adhibitam esse, cum ignorantia fuerit inuincibilis, iuxta dicenda in sequenti cap.) ideoque illud quod per eam fit, à peccato excusatur: nonnunquam quidem in toto, nonnunquam verò in parte, prout factum eius modi potest ex ignorantia procedere, vel secundum illa omnia, ex quibus ipsum potest cognosci peccatum esse: vel secundum aliqua tantum: quomodo ignorantia Patriarchæ Iacob cognoscentis Liam pro Rachele, ipsum excusauit omnino à peccato: ignorantia verò Iudæ cognoscentis nurum suā Thamar Gen. 38. quam nurum esse nesciens, suspicabatur meretricem: excusauit quidem factum ipsius à peccato incestus non tamen à peccato fornicationis: quia licet ignoraret inuincibiliter se accedere ad nurum: non ignorauit tamen se accedere ad non vxorem suam: quæ obseruatio est Caietani 1. 2. quest. 76. art. 6.

De ignorantia, quæ relinquit peccatum in sua natura:

20. Vltima pars propositio, hoc est, ignorantiam quandoque relinquire peccatum in sua natura, probatur: quia ignorantia comitans cum est pura (vt illa, qua quis, dum venatur, omnem quam debebat adhibuit diligentiam, ne quem hominem occideret, & putans se iaculari in feram, iaculatur in hostem idem facturus, si hostem esse sciuisset) relinquit actū in sua natura, hoc est, nec vllam dat ei peccati rationem, nec illum excusat à peccato, si aliunde peccatum sit; Nullam autem dare ei rationem peccati patet: quia nullam dat voluntarij; non quidem directi, quia tollit cognitionem, per quam in se cognoscatur, vt directè volitus dicatur; nec indirecti; quia talis ignorantia excludit omnem negligentiam, in qua ille indirectè volitus esse censetur.

Neque verò excusare à peccato patet: quia non reddit actum inuoluntarium: sed solum non voluntarium: ex eo scilicet, quod supponat quidem voluntatem ad illum volendum propensam: non item, ne interpretatiue quidem, propensam ad illum nolendum, prout esse deberet, vt à peccato excusari posset. Id quod patet in ignorantia inuincibili, quæ excusans à peccato, facit ipsum non modò purè non voluntarium per remotionem scilicet cognitionis & negligentia: sed etiam inuoluntarium: hoc est, non voluntarium cum quadam nolitione mixtum; ob affectum nimirum, quo ipsum repudiaretur omnino si peccatum esse cognosceretur.

Aduerte autem prauum affectum, ignorantia coniunctū, illiusque quasi comitem, quando fuerit tantum habitualis nihil obitare proposuit excusationi à peccato, cum nec obstat bonitati actus, sed eum in sua natura relinquat, vt patet ex eo quod Daniel in cap. 4. de prauarum Regem Nabuchodonosor horatus sit ad faciendam elemosynam. Quando autem prauus affectus fuerit actualis exierit in actum externum, interdum eidem excusationi ipsum obitare, prout exemplo declaratur ad hunc modum. Cum quis dispendendo catapultam in aliquid quod probabiliter existimat esse belluam actu recordatur inimici, optando mortem eius, quem & forte necat, putans necare belluam: talis necatio illi non imputatur ad peccatum, quoniam ea non processit ex necantis prauo affectu erga necatum, sed ex illius voluntate licita occidendi belluam. Quod si ille cum tali affectu coniunctam haberet voluntatem committendi homicidium: vt si probabiliter quidem putet se occidere belluam, voluntatem tamen habet ferendi positum in suo prospectu, siue bellua sit siue homo & multò magis si existimet posse esse suum inimicum

& ideo displodit, reus est homicidij, non obstante quod probabiliter existimet se displodere in belluam: perinde ac reus est adulterij, qui etsi sciat se commiseri propter uxorem, illam tamen cognoscit tanquam alienam, seu imaginando se commiseri alienam, quam concupiscit.

CAPVT III.

De ignorantia inuincibili specialiter.

S V M M A R I V M.

21. Duo modi quibus ignorantia inuincibilis contingere potest.
22. Ius aliud naturale, aliud positium, aliud primum, aliud secundarium.
23. Naturalis iuris primaria ignorantia inuincibilis esse non potest: secundary potest.
24. Potest esse quoque iuris positum siue diuini siue humani: ac etiam facti, tam eius quod fuerit contra ius naturale: quam eius quod contra ius positium.
25. Moralis diligentia adhibita ad habendam cognitionem, requiritur ut ignorantia tanquam inuincibilis censetur excusare à peccato.
26. Requiritur etiam, ut cum quis sibi non sufficit, consilium virorum proborum, doctorum, & Catholicorum exquirat.
27. Bona fide id ipsum exquirendum est.
28. In leuioribus paucos, in grauioribus plures consulere conuenit: & quorum sententia sit standum.
29. Quid faciat destitutus ope virorum prædictorum, quos consulat.
30. Ad constituendam ignorantiam inuincibilem, quantam diligentia debeat adhibita esse in acquirenda cognitione.
31. Difficile est discernere quando sufficiens adhibita sit.
32. Cognatio aliqua de rei malitia, necessaria est ut quis ob defectum adhibita diligentia, negetur excusari à peccato per ignorantiam inuincibilem.

Quia ignorantia inuincibilis quam dicimus à peccato excusare; multa requirit quorum ignorantia facile est tibi in iudicio de peccatis, oportet illa persequi antequam veniamus ad alia.

21. Ac principio notandum est, duobus modis accidere posse ut homo inuincibiliter ignoret id quod scire tenetur: altero, ita ut nunquam illud ei in mentem venerit, nec vlla dubitatio de obligatione acquirendi illius cognitionem, animum ipsum pulsauerit: aut pulsauerit quidem, non tamen venerit in mentem quod medium occurrens tale esset, per quod acquirenda fuerit ipsa cognitio: ut si quis coniciens aliquam excommunicationem denunciandam esse, absit à vespertinis precibus, in quibus denuntiat, censetur eam denuntiationem inuincibiliter ignorare, si adesse precibus vespertinis, nullatenus apprehenderit ut medium accommodatum ad tale quid sciendum. Alterò: accidere potest hominem ita ignorare id quod scire tenetur, ut de eodem habeat dubitationem, aut sciat se illud ignorare. Atque de ignorantia prioris modi, cum nullo modo sit in potestate voluntatis humanæ, constat eam esse inuincibilem & excusare à peccato.

22. Aduertendum est autem, id quod scire tenemur, esse aut ius, aut factum: ac ius rursus, esse aut naturale aut positium: quorum illud ratio naturalis ita suadet seruandum, ut iudicemus malum esse ei, contrauenire, etiamsi nihil aliud nobis constet de voluntate Superioris (id est Dei) quoad illud nos adstringere intendat. Hoc verò, nisi voluntate Superioris impositum esse constiterit, nulla ratio sufficienter ostendit ipsum inducere obligationem ad peccatum: quo modo præcepta de suscipiendis Sacramentis, dicuntur, esse iuris diuini positum: quia quamuis illorum aliqua ratio reddi possit, non tamen ita efficax, quin ad illorum obligationem affirmandam recurrendum sit ad manifestationem diuinæ voluntatis super ea re factam reuelatione Spiritus sancti. Ad hæc ius naturale est vel primum seu strictum, vel secundarium seu laxius. Ac primum dicitur illud, cuius obligatio statim apparet omnibus. Secundarium verò dicitur, cuius obligatio non potest facile videri, sed longiore discursu mentis opus est ad eam deprehendendam. De qua re plenior cognitio habebitur per ea quæ in sequenti lib. 13. tract. 2. cap. 1. dicuntur.

23. Cumque hæc ita sint, prior ignorantia inuincibilis modus, ex D. Thomæ doctrina in 1.2. quæst. 92. art. 4. quam tractat Sotus in 1. De iustitia & iure quæst. 4. art. 4. non potest

quidem in iure naturali primario habere locum; potest tamen in iure naturali secundario, & in iure positum, in omnique facto. Nam ius naturale primum tale est, ut obligatio illius cognoscatur; vel sine discursu sola apprehensione terminorum præcepti quo proponitur: ut Honestè, seu rationi congruenter viuendum esse homini: Non esse faciendum alteri quod tibi factum nolis; vel si discursum requirat, is est facilis omnibus: ut non esse furandum, cum non sit faciendum alteri quod tibi factum nolis. Quo fit ut ipsum ignorari non possit, priori illo ignorantia inuincibilis modo: ut pote quod sic à natura inculcatur, ut dicitur, etiam remine extinguitur docente, aut intimante Superioris nomine.

Ius autem secundarium cum tale sit, ut obligatio eius non facile, sed longiore tantum aliquo discursu (ad quem non omnes idonei sunt à natura) cognoscatur: ignorari potest inuincibiliter: ut ex mutuo data pecunia lucrum reportare illicitum esse. Ad eripiendum alium à morte, non esse licitum mentiri: & id genus alia, quorum malitia potest quidem naturaliter ingenij lumine de regi, sed cum magna difficultate: id eoque possunt ab aliquibus rudioribus inuincibiliter ignorari; etiam per longum tempus.

Præterea iuris positum non modo humani, sed etiam diuini eiusdem modi ignorantiam esse posse, patet ex verbis Domini Ioan. 15. Si non venissem & locutus fuisset eis, peccatum non haberent. Et confirmatur ratione: quia cum ius positum siue diuinum siue humanum, naturali ingenij lumine disci non possit, quamdiu ab externo doctore nullatenus dicitur, inuincibiliter ignoratur.

Denique eandem ignorantiam posse quoque esse facti: tam eius quo contra ius naturale, quam eius quo contra ius positum peccatum; manifestum est ex eo, quod Loth poterit cohabitationem cum propriis filiabus (quæ fuit contra ius naturale) inuincibiliter ignorare.

Dignum autem est animaduersione in hac re, quod. 1. 2. quæst. 6. art. 8. Caiet. attigit: in eo etiam qui ius nouit, facile contingere ignorantiam facti (quam communiter inconsiderationem & inaduerentiam vocamus) inuincibilem: quoniam ea est imbecillitas humana, ut plerumque ad illud quod habitu nouit, non aduertat actu animum, & per inconsiderationem contra illud agat. Quam inconsiderationem in homine bonæ & timoræ conscientie plerumque esse inuincibilem esse ideo iudicandum est; quod cum ille sic affectus sit, vius ipsum seruare intendat; existimari debeat, quod si talis inconsideratio inuincibilis fuisset, eam vicisset: ex odio quo peccatum profequitur, & voluntatem habet ab eo auerfam.

Requisita ad constituendam in dubio ignorantiam, qua tanquam inuincibilis excuset à peccato.

SECTIO PRIOR.

De ignorantia posterioris modi, occurrat explicandum quid facere oporteat, ut censetur inuincibilis, & excusare à peccato.

In genere ergo statuitur ex communi sententia, sufficere, ut quis ad eam vincendam adhibuerit moralem diligentiam, id est, tantum operæ, & studij posuerit in comparanda cognitione ea quam habere tenetur, quantum moraliter sufficit. Iam quantum moraliter sufficiat, intelligitur ex ratione agendi virorum prudentium ac proborum, nec scrupulosorum: ita vtille qui ad sciendum quod scire tenetur, fecerit quod vir prudens ac probus, non scrupulosus, solet in eo frequenter facere, censetur ignorantia inuincibilis laborare, & à peccato excusari, sicut excusatus est Iacob dormiens cum Lia, etiam si aliqua humana diligentia, ut adhibito lumine, sitam ignorantiam vincere potuerit: quia non oportet, ut quoties maritus ad lectum vxoris accedit cum ea dormiturus, lumine adhibito exploret: an ea que in lecto cubat, sit vxor sua: cum viri prudentes id non faciant communiter, nisi aliqua se obtulerit iusta inquirendi occasio.

In particulari verò, ista statuuntur præstanda, ut diligentia moralis adhibita esse censetur ad ignorantiam vincendam, ut dicatur inuincibilis.

Primum est, ut cum quis non potest per se, propriaque meditatione assequi cognitionem eius de quo dubitat, & scire tenetur: nõ modo (ut consultum est) se Deo commendet, & animam suam præparet ad obtinendam ab eo cognitionem veritatis; sed

sed etiam quoniam potest consulat homines doctos, probos, & Catholicos: quibus neglectis; tantummodo recurrens ad Deum, perinde agit ac si haberet spiritus medicis; petat à Deo sanari, ipsi is tentans bonitatem, & se illi asonib. dæmonis exponens. Dixi viros doctos (quorum nomine exercitati in Theologia practica, intelligendi sunt: sicut cum de corporeis morbis agitur: nomine virorum doctōrum intelliguntur, qui in medicina sunt versati) quia si cœcus cæco ducatur praestet, ambo in foueam cadunt. *Matth. 18. & Luc. 16.*

Dixi, & probos, quia quantumvis dictū sit à Domino *Matth. 23.* Super Cathedram Moysi sederunt Scribæ & Pharisei: omnia ergo quaecumque dixerint vobis, seruate & facite: secundum opera autem eorum nolite facere. Tamen consilium sanius à bonis, quam à malis expectandum esse indicat Sapiens, cū ait *Eccle. 37.* Anima viri sancti enunciat aliquando verum quid septem circumspēctores sedentes in excelso ad speculandum. Immo si quis cognoscatur in re quāpiam habere malam conscientiam: vt v. g. in retinendis sibi beneficiis Ecclesiasticis, non est super tali re consulendus: quia non potest facile praesumi, quod alius melius, quam sibi consula: quoniam sibi nequam est, cui alij bonus erit; Ecclesiastici, 14.

Dixi denique Catholicos, vt significem tales esse consulendos, qui cum Romano Pontifice Christi Vicario consentiunt in doctrina: vt illi consentant qui sacros Canones, & quid quid aliud Sancta Romana Ecclesia approbat, sequuntur & habent pro primis principiis & fundamentis suarum resolutionum. Nam cum Summus Pontifex, vt *fides nostra docet*, in noua lege priuilegium hoc habeat à Christo, vt in definitione eorum, quæ secundum rectam fidem credenda sunt, vel agenda ad consecutionem æternæ salutis, errare non possit: ita tutum est in dubiis stare iudicio illorum, qui cum ipso consentiunt in doctrina, vt periculosum sit, nec tutum acquirere iudicio illorum qui dissentire consueuerunt.

Secundum est: vt qui consilium petit, id faciat bona fide; id est, ita affectus animo, vt omnino securus sit id ad quod se teneri didicerit. Nam si mala fide, & per hypocrisism interroget, statuens perseverare in eo, quod habet in animo, fiet vt exigente illius malitia, Deus permittat Doctores in respondendo hallucinari, iuxta illud *Ezechielis 14.* Qui posuerit immunditiam in corde suo, & scandalum iniquitatis suæ statuerit contra faciem suam, & venerit ad Prophetam interrogans per eum me. Ego Dominus respondebo ei in multitudine immunditiarū suarum. *2. ad Thess. 2.* Eo quod charitatem veritatis non receperunt, vt salui fierent: ideo mittet illis operationem erroris, vt credant mendacio. Aut quāuis Doctores non hallucinentur, sed vera respondeant; permittet illis Deus ipsum interrogantem decipi nec intelligere veritatem; vt indicant verba *Psal. 68.* Obscurentur oculi eorum ne videant. *1. ad Ioh. 6.* Ex cæca cor populi huius, & aures eius aggraua, & oculos eius claudet ne forte videat oculis suis, & auribus audiat: & corde intelligat. Quæ verba in hanc sententiam citans *Alphon. à Castro in li. 2. De lege penali cap. 14. ver. Quarto modo*, notat nō esse deprecantis, sed futura prædicantis.

Tertium est: stultum quidem esse ac scrupulosum, cū res leuis, paruique momenti est, multos viros doctos velle consulere: sicut & fatuum est, pro quouis leui morbo corporali, multos medicos conuocare: tamen cum res est grauis magnique momenti, de qua non contenti inter omnes; sine ignorantia sit iuris diuini sine humani, non esse satis vnū consulere, & illius consilium sequi, si alius oppositam sententiā docere audiat: sed opus esse multos interrogare consilio; melioris partis acq̄ uel scire; perinde ac in graui morbo, non solet quis contentus esse vnus medici cōsilio, sed pro morbi qualitate plures adhibet. Atque vt sequens eorum consiliū, si medicamentū mortiferum sumeret, excusaretur à peccato; ita faciens quod multorum virorum doctōrum proborum & Catholicōrum consilio didicit esse licitum; quantumcumque deciperetur, à peccato excusaretur per ignorantiam inuincibilem (prout *Nauarr. in Enchir. ca. 23. num. 46. tangit*) dūmodo non nouerit contrarium opinari vel plures vel sapientiores vel meliores, ceteris paribus. Nam licet ex communiori Theologorum sententia licitum sit in agendo conformare se cuilibet opinioni probabili: id tamen quod paucioribus vel minus sapientibus videtur, non censetur opinio probabilis si plures vel sapientiores contrarium affir-

ment. Quod si forte contingat Doctores pares numero, & doctrina, ac bonitate tenere opiniones contrarias, illaque videbitur minus periculi habere, suscipienda erit vt admonet *cit. Alphon. à Castro.*

Postremum est: si quis destitutus est ope virorum doctōrum quos consulat, aut certe nō habet per quos depellere possit ignorantiam (vt accidere potest in casu quo hæsitans in materia fidei non haberet copiam Doctōrum Catholicōrum per se posset meditatione, aut lectione sufficiens: et se ex tali dubitatione extricare) debet ad diuinū auxilium recurrere per emundationem conscientie, & preces, aliaq̄ pia opera ac cōmōdata ad obtinendam à Deo mentis supernaturalem illuminationem.

Quod faciendum esse in rebus grauioribus, cum humana præsidia defunt, indicatur per illud *2. Par. 20.* Cū ignoremus quid agere debeamus, hoc solum habemus residui, vt oculos nostros dirigamus ad te. Atque vbi quis hæc fecerit, si adhuc ignorantia maneat, ea censetur inuincibilis.

Nonnulla obseruanda circa rationem iudicandi de peccatis ex ignorantia inuincibili.

Sectio Posterior.

Ad vitandam autem conscientie inquietudinem, quam nimia sollicitudo & anxietas generat, & ad retinendum salutarem timorem, quem nimia securitas labefactat, operæ pretium est in praxiam doctōrum quaedam aduertere.

Primum est, ad hoc vt ignorantia censetur inuincibilis non esse necessarium, vt in acquirenda cognitione tantum adhiberetur studium, quantum absolute ponitur ab homine adhiberi: sed sufficere tantum adhiberetur esse, quantum consideratis personæ & negotii circumstantiis requiritur recta ratio dicat, eo modo quo expositum est in præce. *sect. atq̄ adeo, prout Nauarr. ex Panorm. habet ad ca. Consideret. De pœnit. dist. 5. nu. 72.* non esse opus, quemquam in inquirendo nimis curiosum esse: dummodo non sit de sidiosus, nec perfunctorie inquirens, sed serio tanquam habes rem cordi, magniq̄ faciens.

Quinetiam iuxta Syluestrum in verbo Ignorantia nu. 10. sub finem, licet ratione defectus sufficientis diligentie adhibita, ignorantia fuerit vincibilis; peccatum tamen per eam commissum contra præceptum iuris humani, est tantummodo veniale. Immo & commissum contra præceptum iuris diuini aut naturalis: quando ad defectum ipsum detegendum requiritur aliqua ingenii subtilitas. Tunc nimirum excusante à mortali: tum diuine legis suauitate: tum humana imbecillitate, & sciendi difficultate: tum etiam aliquo obediendi affectu, in adhibente aliqua diligentiam ad acquirendam cognitionem.

Excipiendum est verò, nisi ignorantia fuerit affectata: vt cum quis dedit operæ ignorare vult, imitatione eorum qui ex *Iob ca. 21.* dicunt Deo: Recede à nobis, & scientiam viarū tuarum nolumus. Aut nisi fuerit crassa & supina: vt cū quis ex negligentia lata seu per quam aut nullam aut ferè nullam ad sciendum adhibuit diligentiam, nescit id quod scire teneatur, prout in præc. num. 3. ex communi Doctōrum sententia. *Sylu. habet: ex eoq̄; crassa & supina videtur dicta, quod eā laborans, sit similis homini crasso & stupido, non aduertenti ad ea quæ eorum se posita sunt: vt potè nesciens quæ passim sciunt cæteri. Itaq̄; ille, qui prudentis iudicio (nec enim regala recta alia in hoc dari potest) qualitati præcepti, officii, & personæ proportionatā adhibet diligentiam mediocrem ad cognoscendum, etiam si non sufficientem ad depellendam ignorantiam, ex ea agendo excusatur à mortali, etiam si non excusatur à veniali; quia diligentia quā adhibuit, aliquid negligentie admixtū habuit: quanquā non tantū, vt debeat sufficiens censeri ad diuinæ amicitie vinculum dissoluendū peccato mortaliter.*

Vnde infertur, prout à *Nauarr. post Angelum & Sylu. in verbo Periuuriū notatur in Ench. ca. 12. nu. 6.* quod ille qui per ignorantiam iurat falsum, non peccet plusquam venialiter, si in periuurio vitando adhibuit diligentiam mediocrem, non tamen quantum oportuit. Porro quo minor adhibita fuerit diligentia, eo maius erit tale peccatum veniale: nimirum crescente illius defectu per quem decrescit excusatio à peccato.

Secundum aduertendum, est ignorantiam tam diu quidē esse inuincibilem, quam diu quis de re ignorata nondū quidquam cogitauerit: nec item de alla sic connexa cum illa, vt facile fuerit inde moueri ad querendam illius cognitionem; tamē sicut plerumq̄; difficile admodum est discernere, an intelle-

ctus noster fuerit ita sufficienter excitatus, vt in libera nostra potestate esset ad rei ignoranz cognitionē procedere. e: ita etiam difficile sepe esse cognoscere, an hac ex parte ignorantia sit inuincibilis: ideoque sepe occasione se nobis offerre vsurpādi illud Psal. 18. Ab occultis meis munda me Domine.]

32.

Tertū est (pro quo auctores magno numero citat Gabr. Valquez ad 1. 2. D. Thomę disput. 107. ca. 3.) ratione ignorantie excusationem à peccato, maxime mortali, contingere quoties voluntatis consensum in aliquid mortaliter malū, nulla præcessit actualis consideratio moralis, siue talis malitie siue periculi eiusdem: nec itē vlla expresse dubit. vel scrupulus. Ratio est, quia quantumcumq; de re mala cogitemus quoad illius commoditatem & utilitatē si non offerat se nobis cogitatio aut dubitatio aliqua vel scrupulus de illius malitia, aut de periculo eiusdem malitie; non datur sufficiens principū de ea consultandi, ad habendam illius notitiam sufficientem. Cum enim commoditas vel utilitas rei sit diuersi generis ab eiusdē malitia, illa non est sufficiens principū de hac consultandi: sicut nec vnum negotium est sufficiens principū deliberandi de alio diuersi generis vt negotiū literarū, de negotio belli.

Ad hoc illustriādū memoratus auctor proponit exemplū de eo qui habitu quidem scit certo die, ieiunium præcipi: sed nihil de tali præcepto actu cogitans mane prandium sumit: etsi enim cogitet de bonitate & utilitate ciborū appositorū: & quod non sit illis malē vtendum, sed temperanter ac secundum rectę rationis præscriptū tamē quia nulla menti ipsius cogitatio occurrit de præcepto ieiunandi eo die, excusatur à peccato, transgressione illius commissi, nisi in consideratione occasionem dederit non vitando illius periculum à se præuisum: Vt cum quis præuidit se non cogitaturum de Missa eo die audiendā, si se de ludio, neque ab hoc abstinet: qui enim amat periculum peribit in illo Ecclesiastici tertio.

Si quæras an per ignorantiam excusetur à mortali qui cogitauit quidem tale quid esse malū, sed nullo modo cogitauit esse malū mortaliter. Respondeatur non excusari nisi facta sufficienti consultatione, sibi aliqua de causa probabile videatur quod non sit morale: cū a loqui exponat se peccati mortalis periculo in quo contingit peire, quando ipsū non vitatur oblatā sufficienter occasione. His de ignorantia inuincibili addendum esset quomodo reddat contractum inualidū, & quomodo immunem faciat, vt à peccati macula, sic & à pœna ei adiuncta: sed illud commodius tradetur cum de contractibus: & hoc cum de lege pœnali.

CAPVT IV.

Deiis qua ad generaliter iudicandum de peccatis consideranda sunt ex parte voluntatis: & primo de interiore consensu.

SVMMARIVM.

- 33 Acceptio varia nominis consensus & in qua hic sumatur.
- 34 Consensus voluntatis triplex, formalis, virtualis, & interpretatiuus, & quid sit quisque eorum.
- 35 Triplex item contrarius dissensus, vt exemplis declaratur.
- 36 Liber voluntatis consensus, quando plenus & quando semiplenus esse censetur.
- 37 Iudicium aliud rationis inferioris, aliud rationis superioris, & que ratio inferior, & que superior dicatur: que item voluntatis inferior & que superior.
- 38 Obiectum consensus voluntatis est, tum actus arbitrio huius subiecti, tum cogitatio, tum etiam delectatio de eodem actu.
- 39 Idem actus potest ad ipsum voluntatis consensum se habere antedenter, comitauer & consequenter: vnde habet vt interdum dicatur motus primo primus, aut motus secundo primus, aut motus secundus.
- 40 Cogitatio de tali actu alia speculatiua, alia practica.
- 41 Ratio cognoscendi quando delectatio sit de tali actu malo, aut tantum sit de illius cogitatione.

Ex parte voluntatis ad iudicandum generaliter de peccatis, considerandus est illius interior consensus per quē peccatum completur: itemque dominium illius in facultates eas per quas inter medias exercet actus illos liberos, qui imperati & consensus exteriores dicuntur.

33.

Ac quoad interiorē consensum, notandum est primo, interdum nomen consensus dici de concordia iudiciorum

inter aliquos super aliqua re: vt cum dicimus commanē veterum philosophorū consensum fuisse, ex nihilo nihil fieri. Interdum verò dici de concordia iudiciorum simul, & voluntatum inter aliquos super aliqua re, vt apud D. Paulum in priore ad Corinth. 7. Nolite fraudare inuicem nisi forte ex consensu. In qua duplici acceptione consensus est actio, non vnus tantum, sed plurium hominum. Interdum denique dici de concordia voluntatis cū iudicio intellectus practici, in eodem homine: sicq; porro, sumitur nonnūquam generaliter, pro quo cumque actu libere elicito à voluntate: seu quo voluntas libere acceptat id, quod per iudicium intellectus practici proponitur ei: siue tanquam finis, & bonum propter se: siue tanquam medium, & bonum propter aliud: nonnumquā verò specialiter pro eodem actu voluntatis libere, quatenus versatur circa media: quomodo constituitur actus humani, seu liberi species distincta à reliquis illius generis speciebus: de qua ex professo D. Thomas distict. 1. 2. quæ. 15. Cæterum hoc in loco nomen consensus in priore illa generali significatione accipitur, nimirum pro omni voluntatis actu libero, quo ipsa sibi complacet in eo, quod intellectus practicus deliberate iudicauerit: cui ex opposito respondet dissensus, ad hoc negotium similiter pertinens, sumptus pro omni actu voluntatis libero, quo hæc sibi displicet in eo quod intellectus practicus proponit illudque respuit.

Diuersitas consensus voluntatis.

Notandum est secundo triplicem distingui consensum: vnum formalem, alterum virtuale, & tertium interpretatiuum. Formalis est, cum quis formali, positioque actu voluntatis sibi complacet in eo quod intellectus practicus deliberate iudicat: vt sic cum quis actu vult castitatem, quam iudicat sibi conuenientem.

Virtualis verò duplex est. Alter, qui ex sua natura includit virtute in aliquo consensu formali: vt accidit quod seque duo aliqua, vel plura sunt ita conuenientia, vt vnus sit alteri consequens, vel ex natura rei vel ex hominum institutione. Tūc enim eo ipso quod vni adhibetur formalis consensus, virtute quoque censetur adhiberi alteri, quod est ei consequens; vel hoc ipso quod aliquis formaliter vult ordinem sacri, virtute etiam vult castitatem, ei coniunctam ex Ecclesiæ constitutione. Alter est ipse consensus formalis præteritus, quatenus remanet virtute: postquam enim desit à voluntate exerceri, vis ipsius durat quousque per contrarium consensum seu dissensum tollatur: vel tantū temporis labatur, vt prudentis ac boni viri arbitrio ea ipsa vis nequeat ceteri adhuc perseverare: nam cū sit finita habet necessario aliquē terminum, de quo dari non potest certa regula, vt nec de aliis multis in materia morali; quæ ideo relinquuntur definienda arbitrio boni, prudentique viri.

Interpretatiuus demum consensus est, cū quis circa illud quod offertur, dissensum ellicere tenetur (vt censetur teneri cum ratio aduertit illud malum esse) neq; elicit, sed cohibet se, tam à dissensu quam à consensu: vt cum mulier neque volens, neq; nolens formaliter, sed solū permitrens, opprimitur. Quia enim tenetur formaliter nolle, seu dissensum ellicere, censetur interpretatiue consentire.

Atque vt consensus, sic & dissensus ei contrarius, potest esse vel formalis, vt is quo respuitur celibatus; vel virtualis, vt is quo respiciendo celibatū, ordo sacer respui censetur: vel demū interpretatiuus, qualis ceteri esse in eo, qui quo tempore tenetur allicere actum consensus, non elicit, sed eū cohibet: vt cum paganus sciens & prudēs suscipit baptismum, neque volendo neque nolendo suscipere, sed solū permissiue habendo se: quia tenetur tunc velle suscipere, consensumve in eam susceptionē ellicere, à quo abstinens se iudicatur nolle interpretatiue, seu dissensum habere interpretatiuum.

Notandum est tertio, consensum voluntatis liberum interdum plenum esse, & perfectum: interdum verò semiplenū & imperfectū: atque ad plenum, requiri plenum de eo cui consentitur, rationis iudicium, quod esse non potest absque plena ad illud aduertētia: neque hæc absq; libero interiorū sententium vsu: qui dū omnino impeditur, vt in amentibus, phreneticis, dormientibus, ebriis & infantibus, nullū neque plenū, neq; semiplenū potest esse rationis iudicium quod ad peccatū sufficiat. Dum verò non omnino, sed aliqua tantū ex parte idem vnus

impedi-

impeditur (vt contingere potest in iis qui à somno excitati, adhuc semidormiunt) atque in iis qui vehementiore aliqua perturbacione corripuntur) et si plenum esse non potest, semiplenum tamen potest esse.

Adhuc Theologi scholastici, communiter cum D. Thoma 1. 2. quæst. 24. art. 7. & in quæst. 15. de veritate, distinguunt res in anima nostra, rationem superiorem, & rationem inferiorem (tanquam duo scilicet tribunalia, in quibus exercentur omnia iudicia de rebus à nobis agendis aut vitandis) iudicium rationis inferioris censent non plenum: quia ab eius, tanquam inferioris tribunalis, sententia potest ad rationem superiorem, vt ad superius tribunal prouocari. Quod si nõ fiat, quando debet, & potest fieri, interuenire iudicari interpretari consensus, in peccatum, quod imputetur non prouocanti, tanquam negligenti considerare, quod considerari debuit ad vitandum illud, de cuius malitia aliqua dubitatio mentem pullabat. Rationem inferiorem (omissa Theologorum alteracione, de qua Gabr. Valquez ad 1. 2. disput. 150.) accommodat ad nostrum institutum, in interpretamur rationem ipsam, quatenus iudicat per consideraciones humanas, seu in prædictis ac consultis iolis temporalibus principiis de vili aut inutili: iucundo vel molesto, quibus mouemur ob insitam nobis naturalem propensionem ad commoditates temporales huius vitæ. Superiorem verò, quatenus iudicat per consideraciones æternas, id est, considerando, nõ id quod agendum proponitur, sit aliquid legi æternæ consentaneum aut dissonaneum, licitumue an illicitum: seu quod idem est, inspiciendo, quid lex naturalis seu recta ratio dicat: aut quid lex positua, siue diuina siue humana tanquam legis æternæ (vt in sequen. lib. 13. explicabitur) interpretet. Sic ergo cum quis iudicat non esse vacandum libidini, quia id vires corporis debilitat, ratio inferior suo munere vitur: cum autem idem iudicat, quia diuina legi aduersatur, & facit obnoxium æternis suppliciis, ratio superior suo munere fungitur. Vt autem ratio, sic & voluntas, prout illius iudicio regitur, in superiore quoque & inferiore diuiditur; illaque dicitur superior, quæ iudicium rationis superioris; & inferior, quæ iudicium rationis inferioris in eligendo sequitur.

Varietas obiecti consensus voluntatis.

Notandum est quartò, obiectum consensus, hoc est, id cui consensus adhibetur; vel esse actum, qui pro arbitrio voluntatis exerceri potest, vt possunt functiones, tum membrorum corporis, quæ sine resistentia, more seruorum obediunt voluntati: manum enim, ex præcepto gratia, quando volumus, & in quam partem volumus, ipsa nihil resistentem, mouemus: tum passiones appetitus sentientis qui voluntati obediunt more ciuium, hoc est, ita vt pleurumque reluctetur ei (cõcupiscit enim caro aduersus spiritum, ad Galat. 5.) vel esse cogitationem de eodem actu: vel demum delectationem quæ tali actu, siue exercito, siue mente concepto percipitur, id est, quæ ex eiusmodi actu sequitur, dum is re ipsa exercetur: vel dum mente concepitur, habeturque; tantum per imaginationem, & mentis considerationem.

Notandum est quintò, memoratum actum posse tribus modis habere se ad voluntatis consensum; nempe antecedenter, comitanter, & consequenter. Antecedenter quidè, cum præuenit omnem aduertentiam rationis & consensum voluntatis: quomodo dicitur motus primò primus. Comitanter verò, cum non exercetur qui dem impulsu consensus voluntatis, exercetur tamen eo tempore quo voluntas illi cõsentire, vel illud repudiare potest: nempe eo tempore quo illum ratio aduertit: quomodo dicitur motus secundò primus. Exemplum est, cum quis debet vacando rei licitæ, vt audiendo confessiones, patitur turpes cogitationes, quæ nullo modo ei placeant. Quod si placerent, non iam motus secundò primus diceretur, sed primò secundus. Consequenter demum, cum per consensum voluntatis efficacem (qui dicitur vltus) facultates in membris residentes, aut appetitus sensitiuus, aut etiam intellectuus ad functionem exercendam applicantur.

De cogitatione autem memorati actus, notandũ est, posse esse vel solummodo speculatiuam; id est, sine inclinatione ad agendum: vt accidit cum à nobis ea vlturatur absolute vt est cognitio veri: exempli gratia ad cognoscendam adulterij

propriam essentiam & deformitatem, ac ipsum aggrauantes circumstantias, absque vilo affectu ad tale opus; sed solum vt illius nuda cognitio habeatur. Vel esse practicam, id est, inclinantem ad agendum: sicut contingit cum suscipitur ex affectu ad opus: ita scilicet vt ille qui cogitat, propositum habeat perpetrandi ipsum: vel si non habeat, saltem ei placeat perpetrari posse: prout contingere potest, cum quis de modo occidendi inimicum cogitat, à ductus affectu vindictæ.

De delectatione denique notandum est, tunc censeri esse de re illicita cogitata, cum oritur ex affectu ad rem ipsam: esse verò de sola cogitatione, non de re, cum oritur ex solo affectu ad cognitionem. Quod horum quando contingat, fere deprehenditur ex occasione quam ipsa delectatio habuit. Nam si quis delectetur eo quod disputaturus de fornicatione v. g. quærendo rationem malitiæ eius, vnam valde accommodatam inuenit: delectatio erit tantum de cogitatione ac notitia veritatis. Sin autem delectetur occasione accepta ex affectu impudico, vel ex alia quæ res turpis, vt turpis est suppediter, delectatio iudicatur esse de re cogitata: cuius malitiæ cogitatio ipsa contrahit, vt peccatum sit mortale, quando talis res fuerit peccatum mortale, vt adulterium: veniale verò, si talis res fuerit tantum peccatum veniale, vt mendacium locosum. Quæ doctrina est D. Thom. 1. 2. & in quæst. 15. de veritate: illic quæst. 74. art. 8. & hic art. 4. eamque Syluest. in verbo Delectatio, num. 2. post ipsum confirmat. Quia delectatio cum non sit de se mala (alioquin enim nusquam licita esset) malitiæ aliunde contrahat necesse est: quod facit maximè ab obiecto eorum quod tam versari contingit.

His ita expositis aliquot regulæ iudicandi de peccatis ex parte interioris consensus voluntatis, tradendæ sunt: desumptæ ex D. Thomæ doctrina in locis citatis, quæ communis est Theologorum in 2. sentent. distict. 24. & Summulariorum in verbo delectatio, aliorumque passim de eadem delectatione agentium.

CAPVT V.

De Regulis iudicandi in genere de peccatis ex parte interioris consensus voluntatis.

SUMMARIVM.

42. Necessarius est interior consensus voluntatis ad rationem peccati.
43. Ad eandem sufficit non modo formalis, sed etiam virtualis, & interpretatiuus consensus.
44. Consensus rationem peccati contrahit ex malitia rei cui adhibetur.
45. Consensus in cogitationem de re illicita speculatiuam, non est de se malus.
46. Quid sit iudicandum de consensu in cogitationem practicam, cum est sine aduertentia ad malitiam rei cogitatæ.
47. Quid de eodem consensu, quando est cum tali aduertentia.
48. Et quid de dissensu, ac de cohibitione tam consensus quam dissensus.
49. Causa excusans à peccato, non reprimemem exortam de re illicita cogitationem practicam, quod eam contemnat, non est satis iusta.
50. Dux alia causa eundem excusandi: vna, si represso officeret: altera, si ad esset iusta occupatio, nisi ea coniunctum habeat probabile periculum ruendi.
51. Quod periculum non declinare, quando sit peccatum mortale.
52. Consensu in delectationem præteritam aut futuram de actu, quem conditio reddit licitum, quomodo peccetur mortalius.
53. Quod dicitur de consensu, cum prædicta conditio realis fuerit, dicendum est de præterita aut futura delectatione, cum conditio de delectatione præsentis, imaginaria fuerit.
54. Quæ sit malitia consensus imperit: ac diuersi gradus consensus in idem obiectum.

PRIMA regula est: Sine interioris voluntatis consensu, nihil habere peccati rationem. Hæc confirmatur: tum per illud Matth. 15. De corde (id est de voluntate) exeunt quæ inquinant hominem. Tum per illud, quod Concil. Trident. definit sess. 5. Can. 5. Concupiscentiam in baptizatis ad agnitionem relictam, non consentientibus, sed vltur per Iesu Christi gratiam repugnantibus, nocere non valere. Tum ex trito axiomate, quod ex D. August. refertur 15. quæst. in principi-

Peccatum

38.

39.

40.

41.

42.

Peccatum adeo est voluntarium; vt si non sit voluntarium, non sit peccatum. Cui consonum est quod habetur ex D. Ambrosio ead. quæst. cap. Non est. Nemo nostrum tenetur ad culpam, nisi propria voluntate deflexerit. Tum denique per communem hominum notionem, existimatum peccatum esse actum liberum, à quo cum agens se cohibere per voluntatem non poterit, nec fecerit, vituperatio & pœna dignus censetur. Vnde communiter ille qui nullam suam voluntate occidit hominem, non existimatur commississe peccatum homicidij, aut violasse decalogi præceptum, Non occides.

Ex quibus consequens est motus eos, quos in præcedentia capite diximus primò primos vocari, cum præueniant omnem voluntatis consensum, nullam habere rationem peccati, ne quidem venialis: vt contra Caiet. & Altiſiodorensem tractat Nauarr. ad cap. Super tribus. De poenitent. distict. 1. multò verò minus habere peccati mortalis: quod aduersus sectarios disputare non est præsentis instituti (videri potest Gregor. à Valen. 1. 2. disput. 6. quæst. 4. puncto 2.) cui sufficit proposita regula abunde confirmata. Neque est, quod præceptum Decalogi de non concupiscendo nobis obicitur; quoniam ex vnanimi Catholicorum sententia, illud quod in eo prohibetur non est motus concupiscentiæ, sed consensus in illum: vt sensus sicille, quem aperte verba Ecclesiastici 18. indicant: Post concupiscentias tuas non eas, & à voluntate tua auerte re. Cuiusmodi est is consensus, de quo Dominus Matth. 5. Qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, iam mœchatus est eam in corde suo. Et certè si ille etiã concupiscentiæ motus, qui præuenit omnem voluntatis consensum, prohiberetur, peccatumque esset: ille etiam qui in somno contingit (quo nihil est absurdius) peccatum esset; cum eum excusandi non detur alia ratio, quam defectus liberi consensus.

43. Secunda regula est: Non modo formalem, sed etiã virtuaalem & interpretatiuum consensum voluntatis, sufficere ad rationem peccati. Probatur, quia sufficienter ad voluntariũ deiberatum: sicut enim consensus formalis & consensus secundo modo virtualis constituunt voluntarium directum seu volitum in se: ita etiam consensus primo modo virtualis, & consensus interpretatiuus constituunt voluntarium indirectum, seu volitum in alio. Vide tradita in præced. cap. num. 34. Deinde sicut homo peccare censetur, cum aduertens in se motum illicitum, ei formaliter consentit: ita etiam censetur, cum non dissentit; id est, ipsum non reprimat, nolendo cum potest & tenetur nolle: vt cum versatur in probabili periculo consentiendi: tunc enim amans periculum perit in illo. Id autem est interpretatiuè consentire.

De consensu in rem illicitam.

SECTIO I.

44. Tertia regula est: Consensum esse malum, rationemque peccati habere, cum illud cui adhibetur malum est, repugnante legi æternæ. Ratio est quia consensus contrahit malitiam eius rei cui adhibetur, iuxta illud Osee 9. Facti sunt abominabiles sicut ea quæ dilexerunt. Vnde consequens est, quod Sylu. annotat in verbo Delectatio num. 2. consensum vel nõ esse peccatum, vel tantummodo esse veniale, cum id, cui adhibetur, vel nullo modo vel tantummodo venialiter illicitum est: esse verò peccatum mortale, cum id, cui consensus adhibetur, est mortaliter illicitum. Quæ doctrina est D. Thomæ 1. 2. quæst. 74. art. 8. Pro qua facit cap. Hinc etenim §. Ponderosus dist. 49. Intelligenda est autem cum aliquo moderamine: nimirum si consensus fit cum pleno rationis iudicio. Si enim tantum fit cum semipieno, quantum cumque id cui consentitur sit mortaliter illicitum, consensus ipse non est peccatum maius, quam veniale. Rationem adfert D. Thom. in seq. art. 10. quia peccatum non est mortale, nisi sit contra legem Dei: consensus autem voluntatis vt sit contra legem Dei, exigit iudicium intellectus practici, quo illi proponatur id cui consentit, esse contra legem Dei. Nam voluntas in nihil ferri potest, nisi in id quod illi, & sub ea ratione, sub qua illi ab intellectu proponitur.

Siciple D. Thomas motum subitum infidelitatis, quo res ad fidem pertinet sub aliena ratione subito occurrit, antequam lex Dei consuli possit, ait esse tantummodo peccatum veniale: vt motum quo quis resurrectione mortuorum su-

bitò apprehendit tanquam impossibilem secundum naturam, & apprehendendo antequam tempus habere deliberandi, seu considerandi tradi nobis credendum propter diuinam autoritatem, omni humana ratione infinitis partibus certiorum remissior fit in credendo. Idem similiter dicendum est de motu sensualitatis, cui voluntas consentit antequam ratio superior possit de eo plene iudicare consulta lege Dei. Dixi, antequam possit: quia si non faciat dum potest, defectus plenitudinis iudicij non impedit in voluntatis consensu, peccati mortalis consummationem: ad quam sufficit vt ratio superior iudicet, siue re ipsa, siue etiã interpretatiuè. Re ipsa quidem, vt cum homo de eo ad quod amplectendum vel repudiandum appetitus inordinatus ipsum sollicitat, iudicatur in spectis consultiis que non tantum rationibus humanis, sed etiam æternis. Interpretatiuè verò, vt cum homo iudicat per solas rationes humanas, seu ostendentes vitæ huius temporalis commoda vel incommoda: & potest teneturque æternas seu legem voluntate Dei æternam ostendentes consulere; ei que suum iudicium conformare, quando habet rationis vsu plene liberum; & voluntas ad motum ipsum illicitum fit afficitur, vt periculo transgressionis legis Dei exponatur.

De consensu in speculatiuam cogitationem de re illicita.

SECTIO II.

45. Quarta regula est: Consensum in speculatiuam cogitationem de re mala, & in delectationem et annexam, absolue vt speculatiuam est (quod idem est ac si dicas consensum in cognitionem veri absque vilo affectu ad rem cogitatam vel ad delectationem ex ea prouenientem) non esse de se malum. Ratio est: quia de se nulla lege prohibetur. Deinde quia obiectum intellectus est verum: quod perinde inuenitur in actu malo ac in bono. Vnde sequitur, nihil alienum à natura intellectus committi, cum is applicatur ad cognoscendum malum, sicut committitur alienum à natura voluntatis, quando ipsa applicatur ad volendum malum: eo quod proprium obiectum ipsius, est bonum quatenus bonum.

Cæterum ille ipse consensus potest esse tum bonus, tum malus: bonus quidem ex bono fine: nempe cum quis talem cogitationem vsurpat propter bonum finem, vt ad concionandum, vel ad audiendas confessiones, vel ad disputandum, vel ad docendum in schola. Malus verò, etiam nonnunquam mortaliter, ex malo fine. Nam, vt in verbo Delectatio annotat Caiet. quando talis cogitatio constituit hominem in periculo consentiendi in actum mortaliter malum, vel in delectationem illum sequentem; consensus in eam ipsam cogitationem induit rationem peccati mortalis: absente verò eo periculo, vt idem auctor addit, est peccatum veniale, quando caret pietate & necessitate, seu cum est cogitatio otiosa vel nata ex vana curiositate; vt cum fur cogitans nouos furandi modos, & inuento vno subtili, delectatur ex ea cogitatione. Nã non habens pro obiecto opus illicitum vt illicitum est; sed vt mirum est, non peccat mortaliter, sicut peccaret habendo, prout illicitum est. Peccat tamen venialiter, quia nec pietas nec necessitas ei suadet talem mentis occupationem.

De consensu in practicum cogitationem de re illicita.

SECTIO III.

46. Quinta regula est: Si homo cogitatione aliqua practica occupatum habens animum, delectetur; sed non aduertat illud de quo delectatur tale esse vt de eo non liceat delectari; ipsum omnino voluntate auersaturus, talemque delectationem quantum possit repulsurus, si quid eiusmodi aduertet, excusatur planè à peccato, quantumcumque; per aliè integrum cogitaret cum delectatione. Ita Caiet. in verbo Delectatio. & post ipsum Nauar. in Enchir. ca. 11. nu. 9. habet expressè. Ratio verò est, quia quando intellectus non aduertit ad malitiam eius quod voluntati obicitur, etiam si de eo discurrat in ratione vilis aut delectabilis, consensus in illud non est peccatum, propter ignoratam malitiam: nisi quis per negligentiam crassam, aut prauum peccandi effectum, ad hanc non aduertit: quo casu ignorantia ipsa non tolleret omnè deliberationem ad peccatum sufficientem: poneret enim quartum deliberationis gradum, de quo in fine præcedent. num. 2.

Iam si quis aduertere cœpit quidem, sed prævalente impetu concitæ passionis, non aduertit perfectè, excusatur à peccato mortali, sed non à veniali. Rationem reddit Caietan. quia sicut pura inaduerterentia omnino excusat à peccato, sic imperfecta aduentia, quia tollit perfectam deliberationem, excusat à peccato perfectò, id est à mortali, & relinquit obnoxium veniali, quod (*ut pote imperfectum*) contentum esse potest imperfecta deliberatione.

47. Quod si quis plenè aduertat, distinguendum est, vel enim in talem delectationem consensit expressè, vel dissentit expressè, vel consensum simul & dissentium cohibet. Atque si consentit expressè in materia mortali, peccat mortaliter, sicut communior sententiam esse habet D. Thom. 1. 2. qu. 74. art. 8. & iam communiter receptam esse tra. sit Nauarr. loco citato. Confirmatur autem ex verbis Domini Matth. 5. Qui viderit mulierem ad concupiscendum eam; iam moechatus est eam in corde suo. Itemque; quia in homine voluntas est domina affectuum & cogitationum interiorum animæ, sicut est actio exteriorum corporis. Ergo sicut exhibere membra sua seruire immunditiæ ad iniquitatem, peccatum est mortale, ad Rom. 6. ita & exhibere appetitum & intellectum; quandoquidem tales horum motus in rem illicitam, non minus sunt actus hominis ab ipsius libera voluntate profecti, & quibus ex deliberatione suas facultates illicitè applicat; quam exteriores motus membrorum corporis. Intellegendum autem istud est iuxta D. August. libr. 12. de Trinitate cap. 12. siue consensus sit cum intentione perpetrandi actum cogitatum, qui dicitur propositum peccandi: siue sit abque tali intentione, & cum sola voluntate delectandi se cogitando rem illicitam. Cuiusmodi delectatio dici solet morosa; non quidem ex mora temporis physici, *ut notatum est à D. Thom. in cit. quest. 74. art. 6. in fine* seu, quod idem est, nõ ex eo, quod longo tempore continuetur, sed ex morâ quam voluntas circa ipsam facit, dum pleno rationis iudicio sibi propositam tanquam mortaliter malam, non modò non repudiat, sed acceptat: quod breuissimo tempore facere potest. Aduertat autem obiter, istud propositum peccandi, & delectationis morose peccatum committi, non tantùm in carnalibus, sed etiam simili modo in reliquis materiis mortaliter illicitis, iuxta unanimem Doctorum consensum, teste Nauarro in cit. n. 9.

48. Sin dissentit expressè, ut facit ille qui excitatam turpem cogitationem & delectationem reprimit quantum potest: ita ut non nisi inuitus illam patiatur, *ut D. Paulo contigisse intelligitur ex cap. 7. epist. ad Rom. sub finem*, certum est non peccare: sed ex virtute agere: quandoquidem recta ratio dicitur talem non vituperio & pœna, sed potius laude & præmio dignum esse.

De cohibitione tam consensus, quam dissensus in cogitationem aut delectationem de re illicita.

SECTIO IV.

49. Quod si tam consensum quam dissensum cohibeat, ipsa cogitatio delectatio; illicita perseverans, potest quidem rationem peccati venialis habere, virtute consensus semipleni, quem interpretatiuè saltem, adhibere censetur, dum non satis sollicitè curat aduertere quid agat, non accipit tamen rationem peccati mortalis donec voluntas teneatur actu dissentiendo impedire quantum potest continuationem excitatæ cogitationis & delectationis. Cui tunc non dissentiens, censetur interpretatiuè consentire: sicut ille, *inquit Caietan. in verbo Delectatio*, qui à somno excitatus potest & debet manum prohibere à prosecutione perpetrations actus mali, in ipso somno inchoati, & non prohibere, censetur voluntariè prosequi, etiam si nullam actu eliciat volitionem talis prosecutionis. Quod quando contingat D. Thom. in quest. 15. de veritate art. 4. ad 10. declarat, dicendo hominem antequam ratio perpendat delectationem, vel eius nocumētum, non habere interpretatiuè consensum, etiam si non resistat; habere autem, postquam ratio iam perpendit delectationem insurgentem, ac nocumētum eam consequens; hoc est, cum homo percipit se per huiusmodi delectationem inclinatè penitus ac precipitem ruere in consensum; nisi expressè resistat. Qui consensus est iuxta communem sententiam teste Nauarr. loco citato peccatum est mortale, *perinde*

ac expressus consensus, quando homo continuationem cogitationis de actu, quem mortaliter malum esse plenè aduertit ideo negligit cohibere, quod persistere velit in fruitione delectationis, quam cogitans percipit: tamen secus accidit, quando aliqua rationabili de causa, omittet talem cogitationem excitatam reprimere, ut idem Nauarr. adhuc ibid. annotat.

50. Qui & ea de causa à peccato saltem mortali excusat: primo eum qui talem cogitationem omittit reprimere, quia illam despicit, credens se adeo fortem ac firmum esse, ut per eam non sit trahendus ad consensum. Nam talis non censetur interpretatiuè consentire: quia, *ut Caietan. ait in verbo Delectatio*, apprehendit illam cogitationem delectabilem, non ut operationem quam activè continuet, sed quam patitur tanquam tentationem, & hostem imbecillam ad se impugnantem. Peccat verò venialiter, *inquit idem Caietan.* quia sine ratione permittit in se delectationem illicitam: quam ut hostem periculosam à se propulsare debet quantum potest, iuxta illud Psal. 17. Persequar inimicos meos, & comprehendam illos donec deficiant.

Cæterum quævis talis excusatio bonam rationem in speculatione habere videatur, in praxi tamen debet esse suspecta: quandoquidem causa propter quam talis delectationis repressio omittitur, non solet tam esse, quod ea nihili fiat, quam quod placeat. Adde illud quod Sapiens Prover. 4. præcipit, ut omni custodia cor nostrum seruemus: in hac delectatione habere maximè locum: per quam ad illicitum consensum aditus maximè patet, & ruinæ occasio datur: ut perinde sit eam non respicere, cum plenè aduertitur, ac si quis videns alium admouentem ipsi ad pectus districtum gladium, negligat: nec cum possit, præsens mortis periculum à se auertat: quem quidem nemo non damnauerit tanquam homicidam sui ipsius, si lethale vulnus accipiat. Saluberrimum est igitur de tali delectatione euitanda consilium, hoc versu artificioso expressum.

Hoc facies, facies Veneris, cum veneris ante:

Non sedas sed cas, ne pereas per eas.

Excusat secundò Nauarrus eum qui interea habens propositum firmum nunquam consentiendi, propterea non resistit, quod crederet futurum ut eò magis auerteret talis tentatio, quò magis aduersus eam pugnabit: ut ordinatè contingit in illecebris carnis, quas ideo fugiendo potius, quam resistendo superari notatum est à D. Tho. 2. 2. qu. 35. art. 1. ad 4. & ante eum à D. Aug. ser. 250. cap. 2. super illud Apostoli in priori ad Corinth. c. 6. Fugite fornicationem.

Excusat tertio eum, qui omittit reprimere, ne occupationem suam honestam, necessariam, vel vitalem derelinquat: qualis est studendi, vel legendi ea quorum consideratio ad huiusmodi delectationes prouocat; necessaria ad prælegendum in schola, vel ad concionandum: qualis item est audiendi confessiones de rebus impudicis. Huius excusationis ac præcedentis ratio est, quod si occupatus, ne interpretatiuè quidem, consentiat in delectationem; cum non teneatur eam vitare nascentem ex huiusmodi causis, nisi adisset aliquid quod periculum consentiendi in ipsam: ad quod declinandum teneretur abstinere, *(ut idem Nauarr. annotat in Enchir. c. 16. n. 7.)* à dictis occupationibus, quantumcumque de se bonis: quia nulla de causa licet peccare. Non tamen *(ut ostendit Caietan. in tom. 1. opusculi tract. 22. ad declinandam pollutionem inuoluntariam, quæ siue in somno, siue in vigilia contingat, nõ est peccatum: quia omne peccatum est voluntarium: tuncque ead. prout mala, ut supponimus, nec est volita directè, seu in se: nec item indirectè, seu in sua causa: quam in tali casu habet bonam.*

51. Cæterum, ex eod. Nauarr. in præced. cap. 11. num. 9. ut peccatum sit mortale non reprimere exortam delectationem, ad declinandum consentiendi periculum: oportet eum in quo exoritur, talem esse, ut habita ratione suæ imbecillitatis, ac præteritæ consuetudinis, teneatur merito credere, nisi illam reprimat; se consensurum verè & realiter in opus ipsum malum, ex quo eadem delectatio nascitur, aut saltem in eam ipsam delectationem. Adde quod admonet Caietan. verbo Delectatio sub finem: eos qui sic animo affecti sunt, ut malint mori, quam peccare mortaliter, nunquam aut rarissimè incurrere in mortalem culpam per negligentiam reprimendi cogitati-

ones defectabiles: quia ipsorum negligentia non est ex affectu ad delectationem quam cognoscunt illicitam: sed passione, quæ eos perinde in tali cogitatione detineret, si delectationem ea non haberet coniunctam. Excipe tamen quod idem author ibidem præmisit: nisi negligentia tam exorbitans sit, quod quasi ideo neglexerit, ut delectaretur: tunc enim dici potest interpretatio consensu peccare mortaliter: sicut, *inquit ille*, quantumvis qui detrahit sine intentione detrahendi non peccet mortaliter: tamen quando tanta est læsio famæ ex detractione, ut quasi intenderit detrahere, dum non curavit à tali læsione sibi cavere, peccare potest mortaliter.

Porro cum quis passus illicitas cogitationes, de his delectatus est, neque certo scitan eis consentit vel sufficienter resistit, expedit, ut monet Navar. *in cit. c. 11. nu. 12.* ut seipsum de illis in confessione accuset dicendo, se dubitare an quantum debuit illis resistere contenderit.

De consensu in præteritam vel futuram delectationem de actu, quem aliqua conditio reddit licitum.

SECTIO V.

52. **S**exta regula est. Consensum in præteritam vel futuram delectationem actus liciti, *qualis est copula coniugalis*, ex se non esse peccatum. Ratio est, quia cum aliquid nulla lege prohibetur et ius non peccat qui illud facit (nec peccat qui legem non transgreditur *cap. Qui peccat 33. quest. 4.*) ita nec peccat qui illud à se factum vel faciendum esse gaudet, & delectatur: ut Iudex, sicut licitè sumit supplicium de facinoroso; ita etiam licitè se sumpturum, aut se sumisse delectari potest. Particula autem, *Ex se*, propterea posita est in hac regula, quod ex adiuncto ei aliquo probabili periculo, consensus possit esse peccatum mortale: quia si qui exponit se probabili periculo peccandi mortaliter, peccat mortaliter, iuxta illud *Ecclesiastici 3. Qui à mat. periculum peribit in illo.* Si ergo vidua quæ delectationem, quam habuit de licita coniugali copula, in memoriam revocans gaudeat, & delectetur se illam habuisse: aut si sponsus absens cogitando de futura suo tempore copula licita cum sponsa, gaudeat se illam habiturum, non peccat mortaliter (etsi non excusetur à veniali, vacans rei quæ tum necessitate, tum etiam pietate caret) nisi præsentem aliquam ex tali memoria excitatam carnalem delectationem admittat, deliberatè de ea gaudens: vel eam adesse advertens, exponens se periculo consentiendi in eadem, vel incurrendè pollutionis non resistat talem repellendo quantum potest: tunc enim peccat mortaliter contra præceptum, Non mœchaberis: quo ex communi Sanctorum consensu teste Navar. *ad cap. Si cui, De penitent. distinct. 1. num. 3.* non solum prohibetur actus exterior venereus, quem circumstantia coniugij non fecerit licitum: sed etiam voluntas fruendi voluptate venerea, alia ratione quàm licito usu matrimonij.

Aduerte autem difficultatem esse, An sit censendus licitus matrimonij usus, quo coniux absens delectatur carnaliter recordatione copulæ licitæ habendæ cum vxore, etsi enim constet peccatum esse veniale propter rationem antè allatam: dubitatio tamen est, an sit mortale. Cuius partem affirmantem Syluest. & Navar. tenent, ille in verbo, Delectatio, num. 4. & hic in Enchir. cap. 16. numero. 10. Negantem verò plures alij, quos refert Gabriel Vasquez ad 1.2. D. Thom. disput. 13. cap. 2. eorum sententiam amplectens: quia per matrimonium actu existens, non minus censeri potest à mortali excusari delectatio eiusmodi, quam ea, qua coniuges delectantur mutuo aspectu, aut osculis & tactibus, quæ à nemine damnatur peccati mortalis: cum dicat D. Chryso. hom. 17. in D. Mat. Si vis videre & ex visu capere voluptatē, aspice propriam coniugem, & illius usque amore perfuere: hoc enim nulla lex prohibet omnino. Sententia verò contraria procedit, cum talis delectatio fuerit coniuncta pollutioni, seu effusioni seminis extra vas, aut periculo eiusdem effusionis; nam eo modo peccatum est contra naturam: quod quidem tantquam alienum omnino à fine coniugij, nequit per ipsum excusari. Sed aduerte propositam excusationem à mortali, non habere similiter locum in vidua, & in sponso de futuro, quia

neutrius matrimonium est actu: sed illud fuit tantum: & hoc nondum est: unde fit ut non operetur, nec valeat ad istiusmodi excusationem.

Septima regula, præcedentis appendix, est; ipsam præcedentem regulam habere locum, siue delectatio sit de abolutio actu licito, siue de conditionato. Itaq; cogitans de delectatione, quam haberet ex copula licita, si legitimo matrimonio alicui iungeretur, non peccat quidem mortaliter si gaudeat quod esset eam habiturus, quia tale gaudium est tantum de futuro idque sub conditione liciti, seu quo futura actio & delectatio approbatur sub conditione sub qua potest esse licita: peccat tamen mortaliter, consentiendo in præsentem delectationem carnalem, si quæ ex tali cogitatione in appetitu sentiente excitatur, vel dissentiendo, cum sufficienter advertit inde adesse periculum pollutionis, aut dicti consensus. Ratio est quia delectatio illa præsens, non admittit prædictam conditionem, *qua est de futuro*; ideoque illicita est, perinde ac si nulla talis conditio interuenisset.

Quam doctrinam à Caier. traditam in verbo, Delectatio; & in tomo primo opuscul. tract. 14. dubio 1. approbat Navar. ad citatum cap. Si cui, num. 1. Quinimo neque si conditio esset de præsentem, impediretur peccatum mortale. Nam si quis, exempli gratia, cogitatione apprehendat feminam aliquam esse suam vxorem & delectetur in cogitatio actu venereum cum illa, ac si esset sua vxor, peccat mortaliter. Ratio est, quoniam talis conditio non subest actu, sed solum fingitur per cogitationem: unde fit ut delectatio sit de relicta solum per imaginariam fictionem: illicita autem, tam secundum veritatem, quam secundum scientiam eius qui delectatur; ypotenose rem esse aliam in seipsa, quam imaginetur.

Nec est quod obicitur cogitatum bonorum alienorum largitionem etiam si illicita sit, non esse tamen peccatum de ea gaudere sub conditione, quod fiat concedente vero domino, perquam reddatur licita. Nam dispar est ratio, consistens in eo, quod largitio non sit absolutè & secundum se peccati materia, sed posita conditione, quod fiat ex bonis alienis: ideoque delectatio quæ capitur sub conditione excludente illud, per quod largitio ipsa est materia peccati, non censetur illicita: sicut nec censetur cum accipitur de re quæ tantum mala est, quia prohibetur ut de usu carnis in die Venetis: aut quavis alia materia præcepti tantum positiui, si excludatur conditio, quod sit prohibita. Voluptas autem venerea de se fit materia peccati: nisi actu sub sit conditio coniugij, per quæ solam redditur licita.

Hinc Medina ad 1.2. D. Thomæ *quest. 74. artic. 6. sub finem*, negat excusari peccato eum qui consentit in delectationem quam percepit in pollutione inuoluntaria: quia quantumvis hæc ex defectu consensus non fuerit peccatum; tam ipsa tamen quam voluptas ex ea sequens est de se illicita: ita ut de liberatè ei consentire, peccatum sit mortale, iuxta illud quod paulò ante ex Navar. allatum est: communem Sanctorum sententiam esse, præcepto, Non mœchaberis, prohiberi omnem voluptatem veneream extra actum coniugij. Cæterum quamvis peccatum sit gaudere de actu illicito: non est tamen gaudere de effectu inde secuto si bonus sit; ut de filio suscepto ex adulterio, licet gaudere; etiam si non liceat de adulterio. Item de leuatione à morbo vel liberatione à tentatione carnis secuta ex pollutione, etiam si non liceat de pollutione tanquam prohibita quia mala, seu tanquam imbibitã in sua substantia habens malitiam naturalitè tunc repugnante: ita ut illam velle, sit & eiusdem iuris velle euerisionem, quod patet nullatenus licere.

Vbi aduerte ea quæ sunt illius generis, sicut non possunt cum præcisione malitiæ insitè cogitari verè; ita nec posse placere, quin verè placeat illicitè. In quo differunt ab his quæ tantum mala sunt quia prohibita, *ut est usus carnis in Quarta-ge-sima*; quæ cum habeant malitiam tantum extrinsecam aqua possunt re separari, fit ut si præcisè hac, illa cogentur; cogitatio sit de re ut non mala, quæ proinde licitè placere possit contentia conditionata, quam vocant velleitatem.

De consensu imperato.

SECTIO VLTIMA.

Postrema regula est, Actum qui sequitur voluntatis interiore consensum, seu qui imperatur à voluntate, eadem habere peccati rationem cum ipso consensu: ita ut differat quidem ab hoc, in genere naturæ: non tamen in genere moris. Hæc habetur ex D. Thom. 2. 2. q. 20. art. 3. Et patet: quia non habet aliam liberi rationem, ex qua moraliter iudicetur vituperio vel pœnâ dignus, quam illam consensum, cuius impulsu exercetur. Neque enim quod fit naturæ impetu citra omnem voluntatis consensum, iudicatur moraliter laude vel vituperio, præmio vel supplicio dignum. Vnde peti potest causa eius quod admonet Nauar. in Enchir. prælud. 7. num. 23. in confessione satis esse exprimere peccatum externum; quia nimium eiusdem est malitiæ cum interno: nec potest sine eo esse: ideoque ipso externo expresso, internum sufficienter indicatur esse intelligitur. Non verò contra: quia dari potest interior consensum, qui non exercitur in actum externum: adeo ut actus exterior non censeatur sufficienter expressus, solo interiori expresso.

Atque ex dictis tandem intelligere licet, quod consensus in vnum idemque obiectum mortaliter illicitum varij sint gradus, secundum quos crescente diuinæ legis contemptu, crescat peccati malitia. Primus est, semipleni consensus: qui peccatum est tantummodo veniale. Secundus pleni interpretatiui, qui est peccatum mortale. Tertius pleni expressi, sed absque proposito perpetrandi actum eum illicitum, cui consentitur. Quartus pleni & expressi cum eodem proposito. Quintus eiusdem, cum perpetrato operis: in quibus ratio peccati mortalis ita crescit, ut consensus in hoc quinto gradu sit peccatum grauius, quam in quarto, & in hoc, quam in tertio & demum in hoc quam in secundo: sicut etiam grauius peccatum est coniunctum cum continuatione & frequentatione actus illiciti, quam sit in quinto gradu: & grauius omnium sit, coniunctum cum pleno contemptu & impunitate: iuxta illud Proverbio. 18. Impius cum in profundum venerit peccatorum, contemnit. In quod miseræ barathrum, quod tam multos hodie ruisse videamus, causâ merito censeari potest, quod plerique in iudicio de rebus agendis, rationes temporales & humanas, æternis ac diuinis anteponant. Euanescentes enim in cogitationibus suis, nec probantes Deum habere in notitia, id est, Deum nolentes agnoscere, tradidit illos Deus in reprobum sensum ut faciant quæ non conueniunt, repleti omni iniquitate, &c. ad Rom. 1.

CAPVT VI.

De ratione iudicandi de peccatis ex parte dominij voluntatis in cæteris facultates hominis.

SVMMARIVM.

- 55 Facultates in homine subiecte voluntatis dominio.
 56 De ratione, qua in agendo subijciunt intellectus voluntati. Et de ratione qua voluntas censetur sibi in agendo subiecta.
 57 De ratione qua cæteræ facultates eidem subijciuntur.
 58 Qui actus fortiori possunt rationem consensus imperati in iudicio de peccatis.
 59 Violentia duplex: quedam conditionalis, quedam absoluta.
 60 Absoluta non potest inferri voluntati quoad actus suos internos; potest autem quo ad externos.
 61 Ea excusat à peccato & à pœna peccato debita.
 62 Ad eam requiritur resistentia, sum ex parte voluntatis, sum ex parte facultatum exteriorum.
 63 De ea non est iudicandum ex inclinatione appetitus naturalis, aut sensitiui.

De hoc dominio ad iudicandum de peccatis duo cognoscenda sunt. Alterum quænam in homine facultates sint subiecte voluntatis dominio, per quas tanquam dominus per subditos, exerceat eos actus liberos, qui imperati & consensus communiter appellantur. Alterum est violentia quæ eidem dominio aduersatur. Quod attinet ad prius: eius-

modi facultates in homine sunt, tum cognoscitiuæ, nempe intellectus & sensus: tum ex quæ cognitionem in executione sui muneris sequuntur: ut voluntas & appetitus sentiens ac facultas exteriorum membrorum corporis Inferiores autem facultates, ut vegetatiuæ & cæteræ quæ in suo munere non sequuntur cognitionem, tali dominio non subijciuntur: licet applicatio rerum ex quibus sequi possunt, vel impendri (ut sumptio cibi vel potus ad nutritionem necessariam) in voluntatis arbitrio sita sit.

Ac de intellectu obseruandum est: in actu ipsius considerari posse: tum existentiam, quæ consistit in exercitio: tum essentiam quæ consistit in apprehensione veritatis vel falsitatis: & in iudicio, hoc est, in assensu vel dissensu. Atque quoad exercitium sui actus, intellectum voluntati subijci, experientia docet: (siquidem intelligimus, vel ab intelligendo abstinemus, quando volumus) etiam si habeat suos quosdam motus primò primos & naturales, anteaerentes liberum voluntatis consensum: & motio phantasiæ interdum fit adeo vehemens, ut intellectum ipsum secum rapiat, impediaturque ne voluntas possit pro arbitrio illum mouere.

Quoad apprehensionem autem veritatis vel falsitatis non subijci intellectum voluntati, experientia quoque docet. Nec enim quoties volumus, veritatem aut falsitatem apprehendimus. Et ratio est, quia talis apprehensio pendet ex naturali vel supernaturali lumine, quod non habetur pro voluntatis arbitrio.

Quoad assensum verò & dissensum: in propositionibus quidem nobis euidenter notis; nec intellectum voluntatis arbitrio subijci, ex eo patet, quod non sit in nostra potestate dissentire principiis vel conclusionibus euidenter veris, vel assentiri euidenter falsis: cum ratio assentiendi, sit veritas, & dissentendi falsitas. In propositionibus autem quæ nec veritatem nec falsitatem habent euidentem: seu de qua intellectus non conuincitur ratione efficaci; intellectum ipsum subijci voluntatis arbitrio, patet ex Catholicis assentientibus articulis fidei, & hæreticis dissentientibus ab iisdem. Attamen quia ratio assentiendi, est veritas; & dissentendi, falsitas, ut voluntas moueat intellectum ad assensum vnius partis potius quam alterius contrariæ, necessaria sunt quædam motiua seu rationes probabiles, aliquatenus ostendentes veritatem illius, vel falsitatem.

De voluntate aduertendum est, eam hoc nomine censeari sibi ipsi subijci, & actus imperatos elicere; quod possit per vnum interiore consensum, applicare se ipsam ad aliam elicendum: ut per eum qui est charitatis actus, ad eum elicendum qui est actus misericordie: Verum tamen id non nisi improprie dicitur: ut nec proprie talis actus ipsius, ponitur in numero ab ipsa imperatorum; sed potius in numero elicitorum.

De cæteris facultatibus obseruandum est: cum sint organice; ex parte quidem sua, voluntatis dominio subijci prout experientia docet. Experimur enim quod voluntas possit applicare imaginationem ad apprehendendam rem tristem, & consequenter excitare in appetitu sentiente tristitiam & dolorem: facultatesque exteriorum membrorum mouere ad executionem piorum operum, per quæ æterni supplicij euadantur pœnæ peccatis debita. Ex parte tamen certæ qualitatis & dispositionis Organorum, quorum sunt facultates, non semper subijci dominio voluntatis, patet quoque experientia; Nam experimur aliquando ob aliquam corporis dispositionem, in appetitu sentitiuo exoriri tam vehementem passionem, ut voluntas, etsi possit non consentire, vix tamen possit eam cohibere, vel omnino non possit: sed quod odi malum hoc facio. Similiter experimur aliquando imaginationem, nobis inuitis res quasdam illicitas repræsentare, & cogitationes excitare quas repellere vix possumus. Vbi tamen cauenda est negligentia; quia licet primo aditu difficile & interdum impossibile sit voluntati, tales muscas conscientie insectiuias abigere: eas tamen tandem subigere Deo iuuante, & domina euadere potest. Ac demum facultates exteriorum membrorum possunt aliqua horum infirmitate impediri, ne ad nutum, & interdum nullatenus voluntati obediant.

Discrimen autem illud ex Aristot. 1. Polit. cap. 3. quod voluntas hominis, talibus facultatibus dominetur principatu heri-

li, id est, sicut dominus servus, qui nullam resistendi potestatem habent. Appetitui verò sentienti, principatu civili: sicut princeps civibus, qui potestatem aliquam habent repugnandi: pertinet ad easdem facultates secundum se sumptas: quare non sunt ex se sufficientes ad exeundum in actum, sed perinde ac instrumenta artium requirunt alterius impulsus: qui interdum quidem est ab appetitu sentiente, sed ratione dirigente imprimatur à voluntate, quando actus in quem exeunt, est de numero actuum humanorum. Appetitus verò sentientius ex se sufficiens est ad deducendum seipsum in actum, absque impulsu voluntatis: qua de causa potest sua passione eidem aduersari, iuxta illud Apostoli ad Gal. 5. Caro concupiscit aduersus spiritum, & spiritus aduersus carnem: hæc enim sibi inuicem aduersantur: ut non quæcumque vultis, faciatis.]

58. Cæterum ita eò pertinent, ut intelligamus actus imperatos, in quibus ratio peccati iudicanda est ex regula vltima in præced. capite proposita; posse esse, tum mentis cognitiones, ac phantasmata imaginationes: tum passiones appetitus sentientis; tum demum functiones linguæ, manuum, ac reliquorum membrorum exteriorum, quæ voluntatis arbitrio regi possunt.

Pars altera capitis, De vi opposita voluntatis dominio.

59. **Q**uod attinet ad violentiam: ea duplex est ex D. Thoma in 4. dist. 29. q. 1. art. 1. & colligitur ex ca. Sacris Deis quæ vi memse causa sunt: ut ibidem Panormit. n. 1. obseruat vna conditionalis: qualis est cum quis ad aliquid agendum, quod alioqui ex infra inclinatione non egisset, metu vel blanditiis inducitur (quæ prius inductio aut persuasio quam violentia dicenda est) inique consideratio ad sequentia capita pertinet: altera absoluta: qualis est quæ ab externo principio inferitur, passio non conferente vim, id est, persona patiente, quantum potest resistente, per internam inclinationem ad oppositum.

60. Ea autem ex D. Thoma 1. 2. quæst. 6. art. 2. non potest quidem inferri voluntati quoad internam consensum, actumve ipsius elicitorum: potest tamen quoad exteriorem, seu quoad actum ipsius imperatum. Cuius rei ratio est, quod voluntati conueniat, ut secundum naturalem inclinationem se indifferenter habeat: tum ad contrarias actiones elicendas, unde dicitur libera libertate contrarietatis: tum ad eadem elicendas vel cohibendas, unde dicitur libera libertate contradictionis. Quo fit ut siue sit elicenda volitio, siue elicenda contraria nolitio: siue ab hac vel illa abstinendum, nihil accidat contra voluntatis inclinationem propriam: adeo ut neque in elicendo, neque in non elicendo patiatur violentiam. Atque licet Deus possit voluntati nostræ afferre necessitatem volendi aliquid, vel nolendi illud, vel cohibendi se ab eo volendo aut ab eo nolendo: iuxta illud Proverb. 21. Sicut diuisiones aquarum, ita cor regis in manu Domini quocumque voluerit inclinabit illud: non ideo tamen censendus est cogere, eum talis siue volitio, siue nolitio, siue huius aut illius cohibitio, non aduersetur voluntatis inclinationi, sed secundum eam sit.

Facultates autem subiectæ imperio voluntatis, per quas ipsa exercet consensum exteriorem, actumve imperatum, non ita pendent ab ea in operando: quin ipsa repugnante possint ad operationem ab externo agente potentiore interdum applicari: ut accidit cum aliquis potentior viribus, aperit alterius oculos ut videat nolens videre: vel certe possint impediri ne à voluntate ipsa applicentur ad operandum: ut cum quis claudit alterius oculos, ne videat volens videre: quorum illud est positivè & hoc negativè voluntati quoad actum suum imperatum inferre absolutam violentiam.

61. Quæ quidem, sicut ignorantia inuincibilis, omnino excusat à peccato, & facit ne actio vel omisso illicita, quæ per eam committitur, habeat rationem aliquam peccati. Sic enim in Conc. Ancyrano (quod refertur distinct. 50. cap. Presbyteros) definitum est thuris oblationem factam Idolo, ab eo cuius manus ad id addacta est, ipso quantum potuit interius & exterius resistente, non fuisse peccatum. Et 32. quæst. 5. per totam, multis sanctorum Patrum autoritatibus propositis, confirmatur nihil peccare illam, cuius omnino renitentis virginitas violatur. Ratio autem est, in qua iidem Patres fundantur, quod talis violentia tollat internam voluntatis consen-

sum liberum, qui ad rationem peccati omnino requiritur iuxta primam regulam in præced. c. traditam. Ut autem à peccato, sic & à pœna peccati excusari habetur ex c. Sacris, De iis quæ vi, &c. Ratioque est, quia effectus non ponitur, non posita causa.

Ne verò in iudicando de peccatis ex hac doctrina errare contingat, conuenit duo obseruare. Prius est: id violentiæ genus necessarium esse duplicem resistantiam: vnam ex parte voluntatis, hoc est, ut ipsa nolit violentiam inferri: si enim velit, aut neque velit, reque nolit sed neutro modo se habeat, non dicitur, violentia inferri. Alterum ex parte facultatis exteriorum membrorum: nempe ut is qui patitur, quantum potest externi agentis contra se conatum impediatur: per fugam, aut clamores aut alios externos actus ad resistendum accommodatos. Vnde si Caluianus ad suam concionem traheret Catholicum; siue volentem, siue nec volentem, nec nolentem, sed tantum permittentem in se fieri alterius voluntatem: siue nolentem quidem, compellenti tamen non resistentem exteriis quantum potest, is non censeretur violentiam pati, & sic de similibus.

Posterius est: cum de ratione violentiæ sit, ut is cui inferatur resistat per internam inclinationem ad oppositum: de violentia homini ad actum aliquem illata, non esse iudicandum ex inclinatione seu appetitu ipsius naturali, aut sentituum: in quibus cum beatis communice: sed ex sola voluntate, quæ est inclinatio hominis propria: hoc est, actum hominis non esse censendum violentum ex eo, quo sit contra appetitum ipsius naturalem: ut ascensus, est contra ipsius pondus: aut contra appetitum sentientem, ut est perperio verberum, sed ex eo solum, quod sit contra voluntatem. Vnde cum homini pœna aliqua infligitur, siue à se, siue ab alio contra appetitum naturalem aut sentituum, si voluntas illam acceperit, non dicitur violenta, sed voluntaria. Sic enim Christi & Martyrum passiones fuerunt voluntariæ, sic etiam opera pœnitentiæ pœnalis, ut ieiunia, verbera, & similia quæ sibi ipsi homo infligit, sunt voluntaria, quamuis illa excipiat contra inclinationem appetitus sentientis: quia suscipit ex inclinatione voluntatis.

CAPVT VII.

De generali ratione iudicandi de peccatis ex parte appetitus concupiscentiæ.

SVM MARIVM.

64. Amor sui initium est peccati.
65. Triplex affectus illicitus ex eo proueniens.
66. Momen se mutuo voluntas, & appetitus sentiens; sed differenter.
67. Concupiscentia appetitus sentientis nonnunquam in actu voluntatis auget liberum, nonnunquam minuit, & nonnunquam omnino tollit.
68. Nonnunquam pariter auget peccatum, nonnunquam minuit, nonnunquam etiam omnino tollit.

64. **P**rimum peccati initium in homine esse sensualitatem, seu vi D. Thom. habet 1. 2. quæst. 77. art. 4. amorem sui: D. August. satis significauit cum amorem sui vsque ad contemptum Dei ædificare ciuitatem Babylonicam dixit in cap. vlt. libr. 14. de ciuitat. Dei: congruenter ei, quod Dominus monstrans viam quæ ducit ad celestem Hierusalem (in quam ex cap. 21. Apoc. nihil peccati fordibus inquinatum intratum est) primo omnium loco præscribit ei, qui illam tenere velit, ut seipsum abneget Matth. 16. & Luc. 9. quod est se amore sui exuere. Immo id Scripturæ aperte declarat, cum dicitur in Epistola ad Rom. cap. 6. Non regnet peccatum in vestro mortali corpore, ut obediat concupiscentiis eius.] Et ca. 7. Video aliam legem in membris meis repugnantem legimentis meis, & captiuam me in lege peccati.] Et Iacobi 1. c. Vnusquisque renatur à concupiscentia sua abstractus & illecebus: deinde concupiscentia cum conepit patit peccatum.] Accedit ratio: quia talis amor est quædam infirmitas animæ, proueniens à peccato originali; per quam velut in curua propender ad bona temporalia, hoc est, ex D. Thom. in seq. art. 5. ad voluntates, quæ corporalis diuitias, quæ fortunæ: & ad honores, qui animi bona temporalia dicuntur: cum præcepta Dei

(quo-

(quorum transgressione peccatur) eandem animam erigat in contrarium, nempe in bona eterna.

65. Tam pro illo triplici bonorum temporalium genere affectus illicitus ex amore sui proveniens tripertito dividitur in Epist. i. D. Ioan. cap. 2. in concupiscentiam carnis, seu amorem carnalium voluptatum; concupiscentiam oculorum, seu amorem divitiarum; & in superbiam vitæ seu amorem honorum. Et quia in homine amor seu persecutio voluptatum carnalium, sicut & odium seu fuga contrariorum dolorum, est per se actus non tantum voluntatis sed etiam appetitus sentientis: non autem amor seu persecutio divitiarum vel honorum (nec enim appetitum sentientem contingit divitiis, vel honoribus moveri, nisi forte per accidens: hoc est, quod accidit hos vel illas adiunctam habere aliquam corporis voluptatem) sit vt ex parte sensibilitatis, vltima ea que in præcedentibus cap. dicta sunt de consensu voluntatis, nihil speciale occurrat considerandum, quod attineat ad iudicium de peccatis, præter carnalium voluptatum persecutionem, & contrariorum dolorum fugam: quæ quatenus passiones sunt appetitus sentientis, illa quidem concupiscentis, & hæc in ascensu, non tantum suppeditant voluntati materiam mali consensu, sed etiam illam impellunt ad talem consensum præbendum.

66. Etenim quia voluntas & appetitus sentientis simul sunt in eadem anima, sit vt in prosequendo bono vel fugiendo malo, se mutuo moveant: vnaque aliam, perinde ac solet sphaera vnam aliam sibi adherentem, secum trahat: quamquam diverso modo; Voluntas enim directe mouet appetitum sentientem, hunc scilicet applicando ad opus: quia est facultas superior; cæteras sicut princeps ciues, imperio suo applicans ad obedienda propria munia. Appetitus autem sentiens voluntatem ad consentiendum sibi mouet solummodo indirecete: eam scilicet alliciendo (vnusquisque enim tentatur a concupiscentia sua abstractus & illectus Iacobi i.) Ratione cuiusdam affinitatis mutue, qua duæ illæ facultates, nata simul esse, ac sociari in eadem anima, vniuntur inter se naturali quodam vinculo. Vnde fit vt quemadmodum Princeps ciues affinitate ei coniuncti, sic voluntatem appetitus sentientis interdum subuertat representatione commodi, vel incommodi quod ipse sentit in voluptate, vel dolore corporis. Sic Danielis 13. Sanctus puer deprauato sentiat: Concupiscentia subuertit cor tuum.

64. Porro de motu appetitus sentientis prout à voluntate imperatur, nihil superest hic addendum ad ea que in præcedentibus cap. dicta sunt de actibus imperatis (ex quorum ille est numerus) nisi id quod attingit Caiet. 1. 2. q. 17. art. 7. quando corporis dispositio conueniens fuerit, facile appetitum sentientem voluntatis imperio moueri, non item quando non fuerit conueniens. Vnde præfens consideratio est tota de eodem motu, prout voluntate ad consensum allicit. Et cum, vt ante attingimus, ille sit tum voluptatis corporis persecutio, cui specialiter nomen concupiscentiæ tribuitur: tum doloris contrarij fuga, quæ nomine tum iræ, tum metus significatur; in reliqua huius capituli parte trademus quodam ex tali motu prout concupiscentia est, iudicium de peccatis in genere possit fieri: idem de eodem prout metus est, expolituri in sequent. cap. Prout autem est ira, sufficit monuisse, ex illo, de peccatis eodem modo iudicari, quo dictum fuerit iudicandum esse ex concupiscentia: quia pariter vtroque modo inclinatur voluntatem ad volendum, aut nolendum, aut non volendum.

67. Principio ergo notandum est quoad concupiscentiam, sic eam influere in actum voluntatis, vt in illo non nunquam augeat, non nunquam minuat, non nunquam tollat rationem voluntarij liberi: nam augeat, quando efficiendo vt obiectum appareat magis delectabile, magisque desiderabile, efficit consequenter vt voluntas maiore propensione, & affectu in illud feratur, quam alioqui ferretur: Minuit verò, cum iuxta supra citata D. Pauli verba ex cap. 7. Epist. ad Rom. voluntatem inclinatur, & quodammodo trahitur vnum magis, quam alterum acceptandum, vel repudiandum. Namque libertas consistit in indifferentia voluntatis ad acceptandum vel non acceptandum, aut etiam repudiandum illud quod ei fuerit ab intellectu pratico propositum, tollit denique omnino: quia vt D. Thom. 1. 2. q. 10. artic. 3. docet; Concupiscentia interdum est adeo vehemens vt non modo im-

pediat, sed etiam tollat penitus deliberatum rationis iudicium: sic nimirum mouendo corpus, vt ligetur sensus exteriores: atque adeo vt vigilantes variis phantasiis delectantur, sicut dormientes in somniis: vel etiam vt lædantur ipso rum sensuum interiorum organa: quorum impedito obsequio in subministrando rationi species rerum, impeditur eiusdem rationis vsus: vt argumento sunt illi, qui ex nimia passione in amentiam vertuntur. Quia enim, etiam passione leuata, perseverat in illis interiorum sensuum læsio: ex sublatione obsequio debito, tollitur & rationis vsus. Tam verò sine deliberato rationis iudicio, actus voluntatis nequit liber esse, vt patet in amentibus & pueris, in quibus voluntas eodem modo sequitur id quod ratio absque disquisitione apprehenderit, quo appetitus sentiens in bestis, sequitur id quod phantasia conueniens esse iudicauerit. Cum igitur hæc ita habeant: & peccatum adeo sit liberum, vt si non sit liberum, neque sit peccatum: duæ regulæ ex D. Thom. 1. 2. q. 77. art. 6. & 7. statuantur ad iudicandum de peccatis ex parte appetitus sentientis quoad concupiscentiam.

68. Priore est, peccatum per concupiscentiam minui. Hanc præter antedictam confirmat illud quod habetur ex cap. Sciendum quippe est, De peccatis. distinct. 2. Peccatum ex infirmitate, id est, ex concupiscentia vel ignorantia (quam illa carnis & hæc animi infirmitas est, 15. q. 1. c. 1.) leuius esse peccato ex malitia: vt iuuenem cæteris partibus ob ardorem concupiscentiæ, leuius peccare fornicando, quam senem, in quo ardor defertur. Intelligenda est autem hæc regula ex D. Thom. in eod. art. 6. de concupiscentia, seu appetitus concupiscentis passionibus, prout antecedunt peccati perpetrationem; nam prout hanc sequuntur, concupiscentia non minuit peccatum, sed tanquam effectus eius, ostendit quanta fuerit peccandi voluntas.

Posterior regula est: Concupiscentia quando aufert omnino rationis vsum, omnino exculare à peccato: quando verò non aufert omnino, neque exculare omnino à peccato. Ratio manifesta est ex antedictis. Sic autem accipienda est talis excusatio, vt etiam locum habeant in ea moderationes excusationis eorum, qui per ebrietatem, somnum, aut furiā priuantur rationis vsu, proposita in præced. c. i.

Adhuc de concupiscentia illud obseruatione dignum occurrit ex Nauar. in Enchir. prælod. 6. num. 8. cum actus humanus ex eo, quod producat concupiscentiā ipsā plurimum impellente voluntatem; non modo non sit inuoluntarius, sed magis voluntarius; illud quod per blanditias agitur, non esse inuoluntarium, nec inuoluntari posse: sicut est, & potest illud quod ex metu agitur, vt paulo post docebitur: ita vt testamentum non valeat quidem metu factum, valeat tamen procurarum blanditiis, ex lege vltima ff. Si quis aliquem testari prohibuerit.

CAPVT VIII.

De ratione in genere iudicandi de peccatis ex parte appetitus irascens quoad metum.

S V M M A R I V M.

- 69 Metus minuit quidem liberum, non tamen tollit; nisi tollat vsus rationis; seque potest aut leuis, aut grauis.
70 Mala quorum metus potest censeri grauis, seu cadens in constantem vnum.
71 Metus potest minuire peccatum, non tamen faciendo veniale, illud, quod est suo genere mortale.
72 Metus leuis regulariter non excusat à peccato.
73 Nec item metus grauis, quando agitur contra præceptum naturale negatiuum.
74 Secus cum agitur contra præceptum affirmatiuum, siue naturale, siue positium.
75 Similiter & quando contra præceptum humanum negatiuum.
76 Aliquot casus excepti.
77 Actus humanus metu extorris, inefficax, inualidus esse consensus est quoad forum internum.

Hæc ratio, vt in præcedenti cap. attingimus, sumitur tum ex ira, tum ex metu. Exira autem iudicandi in genere de peccatis eadem est ratio (vt iam antea præmonuimus)

que iudicandi ex concupiscentia, ita ut regulę in eod. præced. capite traditę sufficiant ad illius cognitionem propter paritatem rationis. Vnde nobis restat solum tradenda ratio iudicandi ex metu.

69. Qui oriri potest vel ab infito principio, ut ille quo ægrotus mori timet: vel ab externo, ut is quem latrones mortem minitendo viatori incutiunt; Sic autem afficit voluntatem, ut non adferat absolutam necessitatem, sed solum inclinēt, ut ad aliquod malum vitandum, velit aliquid quod aliqui non voluissent; ita ut minuat quidem liberum, inclinando scilicet ad aliquid acceptandum potius, quam repudiandum: non tamen tollat, nisi tantus sit, ut rationis usum auferrat.

Atque siue ab interno, siue ab externo principio is oriatur, duplex esse potest; vnus leuis, & alter grauis; quorum ille, qui & dicitur cadens in constantem virum, est, quando malum quod timetur, leue quidem est in se, homini tamen metuloso, & inconstanti, graue ex animi leuitate apparet: hic verò, qui dicitur cadens in constantem virum, est ex D. Thom. in 4. dist. 29. quæst. 1. art. 2. quando malum est verè graue, quod vir constans merito timeat: & certę existimatione iudicans imminere, eligat alia minora mala ad ipsum vitandum. Neque enim metus viri constantis censebitur, si vel id quod metuit leue sit; vel solā coniecturā, ac suspitione tantum immineat: vel si minus est alio malo, quod ad ipsum vitandum eligitur. Sic, inquit Couar. in Epitome 4. Decretalium, p. 2. c. 3. §. 4. n. 2. si diues ad vitandum periculum amittēdi 100. nummos aureos nisi vxorem ducat Mænam, quam nullatenus erat aliqui ducturus, non censebitur, ut vir constans vel prudens, illud quod minus malum erat, eligisse ad vitandum maius.

70. Admonet autem D. Thomas ibidem ad 2. mala quorum metus cadere potest in constantem virum, esse quædam corporalia, quibusdam aliis maiora; & præcipiē quę pertinent ad personam: cuius modi sunt mors, & verbera, seu grauis cruciatus corporis, cap. Cum dilectus. De iis quę vi, &c. Item de honore per stuprum, & seruitus; lege, Isti quidem, ff. Quod metus causa: ac demum vincula seu detentio in carcere ex lege; Nec timorem, & lege, Qui in carcere. ff. eodem tit. Quod referentes Angelus & Syluester in verbo, Metus, numero 1. addunt perinde esse, siue talia mala immineant personę proprię, siue filiorum, siue vxoris personis. Addunt item, eadem tunc facere metum grauem, seu cadentem in constantem, cum nequit quis facile eis occurrere: si enim facile potest, ut exempli gratia, recurrendo ad Superiorem, aut aliter ea declinando, non datur locus excusationi: vnde D. Thom. ibid. quoque ad 3. negat infamiam, quamuis sit magnum malum, facere metum cadentem in constantem virum: quia facile ei occurrī potest. Quod tamen Sylu. & Angelus in eod. verbo: ille num. 4. & hic num. 5. restringunt; inquietes non habere locum si infamia sit iuris cum suo illo effectu, quo de crimine infamatus in iudicio, obnoxius est morti, vel cruciatibus, vel aliis huiusmodi. Non enim dubium est quin talis infamia inducere possit metum cadentem in constantem virum. Addunt denique eadem mala metum grauem causare, non modò cum inferuntur, sed etiam cum sunt tantum in comminatione illius, qui potest ea inferre, & illaturus probabiliter existimatur: aut sunt in imperio, vel supplicatione eius, qui consuevit tyrannicè tractare subditos non obsequētes suis petitionibus.

Iidem authores ad huc & cum eis Couar. in citat. §. 4. num. 18. vbi alios idem sentientes refert, in numero istorum malorum quę regulariter causant metum grauem, ponunt tum amissionem bonorum omnium temporalium, aut certè maioris partis illorum, iuxta cap. Abbas, De iis quę vi, &c. Et ratio est: quia talia bona sunt vitę adiumenta, quorum iactura plerumque iudicatur grauior vinculis, & cruciatibus corporis: tum etiam maiorem excommunicationem: quia graue in cōmodum & seruitus quę datæ personę est, inter homines esse & hominum carere commercio; sicut excommunicato vsuuenit. Hoc tamen, ut rectè monet Tabiena, idem quod illi, tradens in verbo Metus: intelligendum est, cum quis non habet facile remedium declinandi ipsam excommunicationem propter tyrannidem eius qui illam minatur, nolentis autem dire paratum obidire, neque permittere ut ad Superiorem prouocetur.

Habet amplius Syluester in citato numero primo: memorata quidem mala esse, quę regulariter causant metum cadentem in constantem virum: non esse tamen solā, sed adhuc, malum omne maius respectu minoris: vir enim constans rectam rationem secutus consentit in minus malum ut vitet maius: Quod de malo penę intellige. malum enim culpę nusquam licet, neque ut eueniant bona, neque ut vitetur mala. Ita qui plurib. tractata habere vult, inueniet apud Thomam Sanchez in lib. 4. de matrimonio, vnde cum primis disputationibus: Nobis enim prædicta sufficiunt ad intelligentiam regularum continentium rationem de peccatis iudicandi ex metu nobis propositam. Quas regulas sequitur vtrahamdam.

Pars altera capituli in qua traduntur regulae declarantes propositam rationem iudicandi de peccatis.

71. Prima est. Peccatum metu minui. Quę confirmatur: tum ex cap. Imprimis 2. quæst. 1. & ex cap. Sacris, De iis quę vi, &c. tum etiam ratione, quia per metum minuitur liberum in actu peccandi; peccatum quę ex metu habet quod sit ex infirmitate, ideoque leuius quam si esset ex pura malitia. Aduerte tamen quod expresserunt Angelus & Sylu. in verbo, Metus, ille n. 6. & hic n. 7. nunquam ita minui, vtilis quod est suo genere peccatum mortale, faciat veniale: quia nullum est malum cui peccatum mortale sic cedat, ut illius comparatione, huius malitia censeatur possit in infinitum minui.

72. Secunda regula est. Metum leuem nunquam excusare à peccato, nisi forte, aut ignorantia tanta esset, vt leue malum inuincibiliter crederetur esse graue, aut metus talis esset qui rationis usum tolleret. Probatur 1. ex cap. Merito, 15. quæst. 1. Deinde ratione: quia illud quod metu leui fit, nisi interueniat aliqua ex proximè propositis conditionibus, est absolute liberum: vnde quia est in voluntatis potestate ab eo abstinere, peccatum committitur non abstinendo, si sit aliquid lege prohibitum. Neque enim à legis obseruatione metus ipse leuis excusat, ex lege, Metum 2. & lege, Nec timore, ff. Quod metus causa.

73. Tertia regula. Cum præceptum, cuius transgressio peccatur, sit vel negatiuum, id est, prohibeas aliquid facere: vel affirmatiuum, id est, præcipies aliquid facere: metum grauem nunquam tollere obligationem præcepti naturalis negatiui: & per consequens nec transgressorem illum excusare vnquam à peccato. Sæpe autem cæterorum præceptorum, siue diuinorum, siue humanorum obligationem tollere: & illis contrauenientem tum à peccato, tum à pœna debita peccato excusare communiter.

Prior pars confirmatur: quia id quod naturalia præcepta negatiua prohibent, est ex se & intrinsecè malum: vt patet ex mendacio, perurio, adulterio, & id genus aliis, à quibus rectam rationem abhorreere constat. Quare ipsum nunquam potest licere: vt nec potest malitiam exuere. Vnde quisque debet potius omnia mala pati quam illi consentire, ex c. Sunt quidam, 25. quæst. 1. & ex cap. Lotharius, 31. quæst. 2. & ex cap. Inane 32. quæst. 5. & ex cap. Sacris, De iis quę vi, &c. Idem iudicatum est à Domino per illa verba Matth. 10. & Luc. 9. Qui vult venire post me abneget semetipsum, tollat crucem suā & sequatur me. Significauit enim vitam propriam & cruciatus corporis esse postponendos transgressioni diuinę voluntatis: cui Christum sequendo debemus nos conformare in omnibus. Vnde addit idem Dominus, Qui amat animam suam perdet eam. De qua re plura Couar. loco cit. n. 3. & aliquot sequentibus. Indeque est, quod istiusmodi præcepta dicuntur obligare semper & pro semper: quod quę nulla eorum transgressio libera excusetur à peccato: ne quidem ea, quę prouenit ex metu mortis: qui iuxta antedicta minuit quidem, non tamen tollit omnino liberum: censebitur leuis, cum ad vitandum aliquod aliud malum, eligitur ac perpetratur peccatum: quando quidem teste Nanar. in Encir. cap. 22. num. 51. ex communi Theologorum & Canonistarum sententię, culpa etiam venialis, malum est maius quocumque alio, quod non fuerit peccatum; vnde consequens est nihil factum malè, seu cum peccato, etiam tantummodo veniali, dici posse factum metu cadente in constantem virum: cum talis

talis metus non contingat ubi maius malum eligitur ad vitandum minus.

Quando metus excuset à peccato.

74. **P**osterior verò pars regulæ, probatur quoad præcepta affirmativa, siue naturalia siue positiva. Hæc enim non obligant, *vi vulgo loquuntur*, pro semper: alioqui oporteret sine intermissione exercere illud, quod in eis præcipitur: id in hac vita est nobis impossibile, præsertim cum non habeamus semper obuia obiecta. Obligant ergo tantum pro eo tempore in quo necessitas iudicio viri prudentis, exigit ipsa servari. Quæ necessitas iuxta cap. Si quando, De re scriptis, locum non habet, quando rationabilis causa excusat: prout censetur contingere, quando ea talis est, vt si legislator adesset, statueret id ipsum non esse seruandum; ex D. Thom. 2. 2. quæst. 147. art. 3. ad 2. Id quod Nauarr. habet in *Enchir. prælod. 9. num. 14. & cap. 23. num. 43.* simulque approbans quod Caiet. ad citatum D. Thomæ locum ait causam quam quis bona fide putat esse iustam, etiam si non sit, excusare à peccato mortali: immo & à veniali, si omnis negligentia abfit.

Et cetèrè credibile non est Deum benignissimum, qui tantam animis nostris iniecit propensionem, conseruandæ vitæ propriæ, voluisse, *quantumuis poterit*, obligare nos ad seruandam, cum vitæ nostræ dispendio, præcepta ab ipso instituta, vt ea propter nos essent: non autem nos propter ipsa iuxta illud Marci 2. Sabbathum propter hominem factam est, non homo propter Sabbathum. Sic ergo, etiam si teneat præcepto affirmatiuo iurare proximum constitutum in extrema necessitate: nihilominus si id præstare non possum sine vitæ meæ iactura; non pecco non præstando: quia non obligor cum tali conditione. Atque quod de Deo benignissimo dicimus, idem de Ecclesia præsumendum est, tanquam de pia matre, quæ in filios à se esse sponso accepit potestatem, in ædificatione, non in destructione: ex posteriore ad Corinth. cap. vlt. sicut nec res publica civilis accepit. Quam non habere in ciuium vitam dominium liberum; sed ex diuinæ voluntatis determinatione limitatum, argumento est, quod Deus solus iudicatur esse dominus vitæ nostræ, iuxta illud Sapient. 16. Tu es Domine, qui vitæ & mortis potestatem habes.]

75. Quoad præcepta autem negativa positia, eadem posterior pars regulæ probatur; quia obseruationis horum eadem est ratio, quæ affirmatiuorum. Neque enim ex parte rei prohibita (quæ non est intrinsecè mala) habeat malitiam, sed solum ex superioris prohibitione; quæ ex antedictis, non ita obligat de se, quin ad vitandum imminens mortis periculum violari licite possit: ita vt quod licitum non est in lege, necessitas faciat licitum, vt habet 4. regula iuris, Extra. Et confirmatur tum ex eo, quod Dauid 1. Reg. cap. 21. esuriens comedendo panes propositionis, quos comedere licebat solis Sacerdotibus, non peccauerit, ex cap. 12. D. Matth. cap. 2. pugnans in die Sabbathi, præceptum de huius sanctificatione licite non seruauerit, propter imminens graue periculum mortis, quod pugnando propulandum fuit.

Quod autè Caiet. 1. 2. quæst. 96. art. 4. vult omnes leges humanas, quæ ad peccatum mortale obligant, seruandas esse cū periculo vitæ ex eo refellitur, quod lex ieiunij obliget sub reatu peccati mortalis: nec tamen culpa sit illud frangere ad vitam conseruandam, vt ipse Caiet. negare non potest, cum doceat 2. 2. quæst. 147. art. 3. dub. vlt. ad conseruandam sanitatem vel statum temporalem, vel vitandum notabile damnum, aut accipiendum aliquod raro contingens, frangi posse ieiunium. Cum autem ipse obicit haberi in cap. Sacris, De iis quæ vi, &c. cum pro nullo metu debeat quis peccatum mortale incurtere, non esse licitum ob metum communicare cum excommunicato. Respondendum est, id esse intelligendum de communicatione ex qua plebs acciperet scandalum, suspicias aut leges ecclesiasticas nullius vigoris ac momenti esse: aut ipsum communicantem esse inobedientem manifestum: in quo casu iuxta post dicenda mori debet potius, quàm tale quid facere. Quæ est explicatio Nauarr. ad cap. Inter verba 11. quæst. 3. prælod. 3. num. 4. cum inquit intelligi de communicante in contemptum, vel negationem clauum, seu potestatis Ecclesiasticæ. Videri potest Azorin 1. part. Institut. Moral. lib. 1. cap. 11. quæst. 1.

Ceterum in eadem posteriore parte regulæ, propterea dictum est *sape*, non autem simpliciter, metum grauem excusare à peccato; quod metus interdum non tollat obligationem præceptorum de quibus agimus: nimirum quando ea obligant etiam cum vitæ discrimine: vt obligare censetur ea, quæ præcipiant aliquid quod ex se coniunctum est tali discrimini: vt cum Princeps exigente reip. periculo, præcipit militibus ne locum aliquem deserant, ubi de vita periclitantur, & multa alia militaria. Nam quamuis Princeps non sit absolute dominus vitæ, sicut Deus: tamen salutis reip. causâ potest subditos morti exponere, prout totum exponit suas partes. Secundo, cum verba præcepti ostendunt obligationem cum eiusmodi discrimine: vt illa quibus præcipitur confessio fidei Math. 10. Nolite timere eos qui occidunt corpus. Qui me negauerit coram hominibus, & ego negabo eum coram patre meo. Tertio, quando occurrit casus in quo præcepta ipsa non obseruari, est contra charitatem in Deum: vt quando contemptus diuini cultus inde inducitur. Quarto, quando non obseruare, sic est contra charitatem in proximum, vt detrimentum quod illi inde inferatur, sit secundum ordinem charitatis magis cauendum à nobis, quam illud de quo metus incutitur: quo modo ruina proximi in peccatum, est à nobis magis cauenda quam nostra mors.

Hinc est, quod ex communi sententia Doctorum, transgressio præceptorum semper censetur mala, cum cedit in contemptum eorumdem, aut fidei, & religionis, contra Dei gloriam: vel quando generat proximi scdalum quo inducitur ad peccatum. Tunc enim præcepta ipsa positia obligare cum vitæ discrimine, ostendunt exempla Sacerdotum illorum, qui ex cap. 6 & 7. lib. 2. Machab. cum ab impio Antiocho in contemptum diuinæ legis, compellerentur suillam comedere, nullo suppliciorum & mortis acerbæ metu, ad transgressionem præcepti, talem esum prohibentis, se adduci passi sunt. Cumque ex eod. cap. 6. Eleazaroteni proponeretur, vt solimodo simularet se tales carnes ad mandatum regis comedere: ipse ne scandalum, seu occasionem peccandi alius daret, maluit mortem subire quam oblatam occasionem admittere. Sic ergo, vt rectè Nauarr. annotat in cit. num. 4. quamuis liceat metu mortis non dicere, vel non audire Mussant: si tamen talis metus incuteretur (vt solet ab hereticis) in contemptum eiusdem Missæ: vel ad ostendendum eam non esse celebrandam, vel in ea non consecrari verum corpus Christi: non erit per illum excusatio à peccato: quoniam aderit casus profitenda fidei, ac vitandi scandalum proximi. In quo casu præceptum seruandum est, quidquid periculi inde imminet.

Hæcque hætenus de generali ratione iudicandi de peccatis ex ipso forum causa efficiente. Quæ ratio ad ea ipsa pertinet prout sunt actus liberi, in quo materialis genericæque ratio eorumdem consistit. Deinceps autem tradenda ex reliquis causis, pertinet ad ipsa prout sunt actus mali in quo consistit formale & differentia ipsorum à cæteris actibus liberis: vt enim, quod actus liberi sunt, habent ex eo, quod à voluntate deliberata procedat: sic ex eo sunt actus mali, quod suo sine debito, aut contra præscriptam regulam, aut circa obiectum illicitum, aut etiâ cum defectu circumstantiarum debitum exerceantur. Cæterum quæ de metu addenda viderentur quoad vim quam habet reddendi quosdam actus humanos inefficaces, commodius traduntur suis locis, cum de vnoquoque talium agitur ex instituto. Qui vult potest de illis videre Azorium 1. part. Moral. Institut. lib. 1. cap. 11.

77. In genere autem hic occurrit monendum, quidquid sit de foro externo & coram hominibus: in foro interno & coram Deo, inualidum inefficacemque esse actum, metu graui inuoluntate inculso, extortum; prout ex communi sententia Nauarr. habet in *Ench. cap. 17. num. 14. & cap. 22. num. 51.* quam sequi solent Summularij in verbo Metus, & in verbo Restitutio ac in verbo Concessio. Itaque nulla donatio, transactio, remissio, translatio dominij valida est coram Deo, quando consensus prædicto metu extorquetur; teneturque ille qui rem accipit, illam restituere ei cui iniuriam facit accipiendo. Nam ibi est quoddam rapinæ genus, iuxta cap. Poenale 14. quæst. 5. Absurdum autem est existimare, quod per rapinam, & iniustitiam, dominium rei coram Deo transferatur.

L A V S D E O.

Ft 4

LIBER